

EL PARC DEL FOIX: FLORA, FAUNA I PAISATGE

**JOSEP ANTONI HERRERA I SANCHO
HUMBERT SALVADÓ I CABRÉ
TON SALVADÓ I CABRÉ**

Estudi de síntesi i divulgació sobre aspectes bàsics dels sistemes naturals de l'Embassament del Foix, espais on l'administració local ha iniciat el laboriós procés de protecció ambiental i ecològica.

De com una obra civil de regulació i transformació d'un singular i petit llit fluvial, el Foix, lluny de provocar els típics efectes regressius sobre el medi natural, ha consolidat, en l'esdevenir dels anys, la més important àrea de màxima diversitat biològica i paisatgística de tot el Penedès i Garraf.

El fet de donar a conèixer els seus valors és proporcionar els instruments bàsics per a la projecció en l'espai i temps d'un futur esperançador.

EL PARC DEL FOIX: FLORA, FAUNA I PAISATGE

INTRODUCCIÓ

El Parc del Foix se situa al voltant de l'àrea d'influència immediata de l'Embassament del Foix. Ens trobem en un paisatge, que al marge de les intervencions negatives, ha estat transformat per la mà de l'home — la presa, el poble... — i per tant no es tracta d'un territori exclusivament verge, però sí de qualitats ecològiques i paisatgístiques innegables. El que si sembla clar és que ens trobem en un espai, les condicions del qual el fan d'interès podríem dir comarcal, ja que el tipus de paisatge no presenta una excepcionalitat única, sinó que la virtut la té per ser confluència dels diferents paisatges que caracteritzen el Gran Penedès, la plana vitícola interior, les estribacions del massís del Garraf i les grans masses boscoses, el llit de l'aigua del riu i l'aprofitament en l'agricultura hortícola, i evidentment la gran làmina de l'aigua de l'embassament com a factor determinant des del punt de vista ecològic (fauna exclusiva, incentivació de la vegetació...) i paisatgístic.

És paradoxal que una infraestructura al servei de l'home com és l'Embassament del Foix converteixi aquesta àrea en un dels indrets més representatius faunísticament i florística del Gran Penedès. Malgrat tot però, l'àrea d'influència de l'Embassament del Foix es troba en unes condicions molt malmeses, tant pels problemes de sedimentació i contaminació de les aigües com per l'estat molt degradat de les desafortunades urbanitzacions *Lago Foix* i *Marina*, així com la proximitat de les àrees cremades pels incendis dels darrers anys.

L'Embassament del Foix, inaugurat el 1928, es troba al municipi de Castellet i la Gornal i està situat geogràficament gairebé al bell mig del Gran Penedès, que aplegaria les actuals comarques del Garraf, Alt Penedès i Baix Penedès; és a dir al centre geomètric i, per tant equidistant del triangle Vilanova i la Geltrú - El Vendrell - Vilafranca del Penedès, capitals de les tres comarques. Efectivament la mida reduïda (uns 2,5 km de longitud, i 0.72 km² de superfície màxima) i la situació estratègica junt amb el poble de Castellet, l'han convertit en l'eix dinamitzador clau del paisatge en qüestió.

Aquesta ja és una situació determinant, per la polaritat que sempre exerceixen les capitalitats comarcals. Vilafranca per sobre de les 25.000 persones, té gairebé la meitat dels 64.000 habitants de l'Alt Penedès (591 km²) format per 27 municipis que —excepte Sant Sadurn amb més de 8.000— no superen els 4.000 habitants. El Baix Penedès (264 km²) no arriba a 30.000 persones, de les quals més d'un terç, sobre unes 12.000 viuen al Vendrell, i la resta està dispersa en els 11 municipis restants, el més poblat dels quals és Calafell amb quasi 5.000 habitants. El Garraf és la comarca que té menys superfície —184 km²—, menys municipis —només en té 6—, però més població —al voltant dels 70.000 habitants—, encara que concentrada en gairebé només 3 dels 6 municipis, Vilanova i la Geltrú amb 44.000, Sitges amb 12.000 i Sant Pere de Ribes amb 11.000, el que representa més del 95% de la població de tota la comarca, per la qual cosa té una densitat molt més alta. Està clar per tant, que més de la meitat de la població del Gran Penedès està concentrada en els tres caps de comarca.

La posició de l'Embassament a les estribacions del massís del Garraf ve determinada per la conca del Foix. El Foix és gairebé l'únic curs d'aigua de tot el Penedès que connecta la serralada pre-litoral amb el mar travessant la plana interior, la serralada litoral i finalment la plana litoral abans de desembocar al mar. La importància vertebradora del Foix com a eix transversal de la comarca és absolutament indiscutible, en contraposició als grans eixos de comunicació que discorren per la Depressió del Penedès —carreteres, autopista i ferrocarril—.

Val la pena descobrir com l'Embassament ha transformat favorablement la seva àrea d'influència, on podem veure d'una forma molt clara com la mida de l'àrea de vegetació frondosa a la cara obaga de la làmina de l'aigua és sensiblement més important i compacta que en cap altra part del massís més pròxim. Per tant, l'aportació d'humitat, impulsora per

al creixement vegetal, acaba sent una de les facetes més importants, a reconèixer per part de l'Embassament.

El capítol de flora ha estat redactat per Josep Antoni Herrera, el de fauna per Humbert Salvadó i el de paisatge per Ton Salvadó.

FLORA

El factor limitant de la vegetació en la zona mediterrània és l'aigua. Tots els vegetals que creixen espontàniament dintre l'àrea d'estudi han de fer front a un període de sequera estival que pot arribar a ser molt dur. Per tant, la majoria de les plantes presenten adaptacions per evitar pèrdues excessives d'aigua (fulles molt reduïdes, endurides, inclús aciculars, sistemes radiculars molt potents, etc.) En general, durant aquest període sec, i per les característiques pròpies del clima mediterrani, es determina un creixement molt lent dels vegetals de l'àrea, sobretot dels arbres. Per això no es pot esperar molta producció de fusta en els boscos de l'àrea estudiada.

És del tot convenient fer un breu repàs del funcionament de la dinàmica de la vegetació, qüestió capital per comprendre l'actual paisatge

TRANSFORMACIONS FOLIARS

La quasi total desaparició de les fulles a la ginesta (a) fa que les tiges esdevinguin verdes i fotosintetitzadores. A la gatosa (c) estan transformades en espines, formació diferent als agullons de l'aríjol (b), que són estructures epidèrmiques independents de les fulles.

vegetal a l'àrea estudiada. Definirem, doncs, el concepte de **vegetació potencial o natural** com aquelles comunitats vegetals que van existir en un determinat indret abans que la influència humana fes sentir el seu efecte. A aquestes comunitats se'ls anomena **comunitats clímax**, que representen la màxima adaptació d'un tipus concret de vegetació amb unes condicions determinades de clima i de sòl. Les comunitats clímax són permanents en una zona determinada mentre no canviïn les seves condicions ambientals.

D'aquesta manera, les condicions ambientals presents a l'àrea d'estudi permetrien la presència de les següents comunitats clímax:

Alzinar mediterrani (*Quercetum ilicis gallo-provinciale*)

Ocuparia totes les vessants N de les muntanyes de l'àrea, igual que probablement els talwegs o lleres de les valls, ocupats avui molt sovint per l'agricultura.

BLOC ESQUEMÀTIC DE L'ALZINAR LITORAL AMB MARFULL
(*Quercetum ilicis galloprovinciale pistacietosum*)

Cal destacar la riquesa del sotabosc en arbusts (*marfull, arboç, galzeran, matabou, llentiscle, etc.*) i en lianes (*heura, esparreguera, etc.*), i l'atapeïment de les capçades.

L'alzinar és la comunitat forestal típica de les zones amb clima mediterrani, i se suposa que ocupava una gran extensió abans de la intervenció humana generalitzada en tot el territori al llarg de molts segles. Es tracta d'un bosc de fulla perenne i dura amb sotabosc ric en espècies arbustives també de fulla endurida. És per tot això una comunitat que en estat natural és molt densa i que crea un microclima d'ombra i humitat molt acusades. Per això és bastant resistent als incendis forestals.

El seu creixement és bastant limitat, i es calcula que podria proporcionar a l'àrea d'estudi una tona/hectàrea de fusta cada any. Tanmateix, i a causa de la implantació secular dels conreus, dels incendis i de les estassades excessives per obtenir llenya i carbó vegetal, aquest bosc ha desaparegut quasi totalment de l'àrea. El seu lloc ha estat ocupat per pinedes (no bosc) de «pi blanc» (*Pinus halepensis*), que és un arbre amb certa capacitat invasora. Els alzinars que resten a la nostra àrea es troben localitzats en llocs ombrívols i totalment barrejats amb els pins.

ESPÈCIES DELS ALZINARS, I: les alxines

a: alzina, branquillons masculins i femenins (*Quercus ilex* ssp. *ilex*), a': aspecte de l'arbre; b: carrasca (*Quercus ilex* ssp. *rotundifolia*); c: surera (*Quercus suber*), c': aspecte de l'arbre escorçat.

ESPÈCIES DELS ALZINARS, II: herbes, lianes i arbusts

a: marfull (*Viburnum tinus*), a': detall de la flor; b: arboç (*Arbutus unedo*), b': detall de la flor; c: aladern (*Rhamnus alaternus*), c': detall de la flor; d: aladern fals (*Phillyrea media*), d': detall de la flor; e: galzeran (*Ruscus aculeatus*), e': detall de les flors femenines i masculines; f: englantina (*Rosa sempervirens*); g: heura (*Hedera helix*), g': detall de la flor; h: esparreguera (*Asparagus acutifolius*), h': detall de la flor; i: ridorta (*Clematis flammula*), i': detall de la flor i d'un aqueni; j: aritfol (*Smilax aspera*), j': detall de les flors femenines i masculines, j'': detall dels fruits; k: falzia negra (*Asplenium adiantum-nigrum* ssp. *onopteris*), k': detall d'una pinnula; l: lligabosc (*Lonicera implexa*); m / n / o: roges (*Rubia peregrina* ssp. *angustifolia*, ssp. *peregrina* i ssp. *longifolia*), m': detall de la flor i dels fruits; p: viola (*Viola alba* ssp. *dehnhardtii*).

La seva constitució per estrats és la següent:

ESTRAT ARBORI, constituït per l'alzina (*Quercus ilex ssp. ilex*) com a únic representant, encara que es poden trobar alguns pins.

ESTRAT ARBUSTIU SUPERIOR, amb tendència laurifòlia i constituïda per alguns arbustos i lianes. Les principals espècies són: el marfull (*Viburnum tinus*), els aladerns: l'aladern fals (*Phillyrea media*) i l'aladern (*Rhamnus alaternus*), l'arboç (*Arbutus unedo*), i entre les lianes: l'arítxol (*Smilax aspera*), el lligabosc (*Lonicera implexa*), la ridorta o vidiella (*Clematis flammula*), i l'englantina (*Rosa sempervirens*).

ESTRAT ARBUSTIU I LIANOIDE BAIX, format pel galzeran o boix marí (*Ruscus aculeatus*) i les petites lianes com l'esparreguera (*Asparagus acutifolius*) i la roja (*Rubia peregrina*).

ESTRAT HERBACI, constituït per la fàlzia negra (*Asplenium adiantum-nigrum ssp. onopteris*), la viola boscana (*Viola alba*) i l'heura (*Hedera helix*).

ESTRAT MUSCINAL, constituït per diferents espècies, entre les quals destaca la *Scieropodium purum*.

És de destacar la introducció, dintre de l'alzinar amb marfull degradat, d'algunes espècies d'ambients mediterrània i atlàntics, més pròpies de muntanya mitjana, com són el grèvol (*Ilex aquifolium*) i d'altres espècies submediterrànies com el boix (*Buxus sempervirens*). L'esbarzer típic, en certes contrades és substituït per altres espècies septentrionals com l'aranyoner (*Prunus spinosa*) i els rosers silvestres. El corner (*Amelanchier ovalis*) fa acte de presència en molts indrets.

Màquia de margalló i llentiscle (*Quercus-lentiscetum*)

Es tracta de l'altra comunitat clímax de l'àrea que ocuparia les vessants S de les muntanyes i les àrees planes més seques. Aquesta comunitat és característica de sòls calcaris d'ambients secs. És una bosquina, un bosc baix de l'alçada d'una persona distribuït en forma de grans coixinets pel rocam. Apareix la palmera de petites dimensions: el margalló (*Chamaerops humilis*), que com el garrofer (*Ceratonia siliqua*) i l'olivera (*Olea europaea*) són plantes d'afinitats tropicals.

ESPÈCIES DE LES MÀQUIES LITORALS, I: arbres i grans arbusts
 a: garric (*Quercus coccifera*), a': detall de les flors femenines i masculines;
 b: llentiscle (*Pistacia lentiscus*), b': detall de les flors masculines i femenines,
 b'': detall de la infrutescència; c: fulla de margalló (*Chamaerops humilis*), c': detall
 de la infrutescència, el «pa de guineu», c'': aspecte de la planta; d: garrofer
 (*Ceratonia siliqua*), d': detall de les flors hermafrodites i de les flors masculines,
 d'': detall del fruit; e: ullastre (*Olea europaea* var. *sylvestris*), e': detall de la flor,
 e'': detall de la infrutescència, e''': fruit en secció.

Les plantes que la componen són: el margalló (*Chamaerops humilis*), l'arçot (*Rhamnus lycioides*), l'olivera (*Olea europaea*), el garrofer (*Ceratonia siliqua*), el garric (*Quercus coccifera*), el llentiscle (*Pistacia lentiscus*), la roja (*Rubia peregrina*), l'esparreguera boscana (*Asparagus acutifolius*), l'arítjol (*Smilax aspera*), l'aladern (*Ramnus alaternus*), la vidiella (*Clematis flammula*), la lletera (*Euphorbia characias*), etc.

En l'actualitat, també és molt difícil trobar una localitat dintre l'àrea que representi una autèntica màquia. Hi ha, en canvi, moltes zones on el margalló es barreja amb el sotabosc de les pinedes i amb les garrigues i les brolles.

ESPÈCIES DE LES MÀQUIES LITORALS, III: herbes, lianes i arbusts
a: lleteresa arbòria (*Euphorbia dendroides*), **a'**: detall de la inflorescència en ciati;
b: olivella (*Cneorum tricoccon*), **b'**: detall de la flor i del fruit; **c:** cugot (*Arisarum vulgare*), **c'**: detall de la flor en secció; **d:** esparreguera marina (*Asparagus stipularis*), **d'**: detall de la flor i del fruit; **e:** esparreguera de gat (*Asparagus albus*), **e'**: tija florífera i detall de la flor, **e''**: detall del fruit; **f:** bufera arbustiva (*Whitania frutescens*), **f'**: detall de la flor, **f''**: detall del fruit; **g:** vidalba balearica (*Clematis cirrhosa*); **h:** arangí bord (*Prasium majus*), **h'**: detall de la flor.

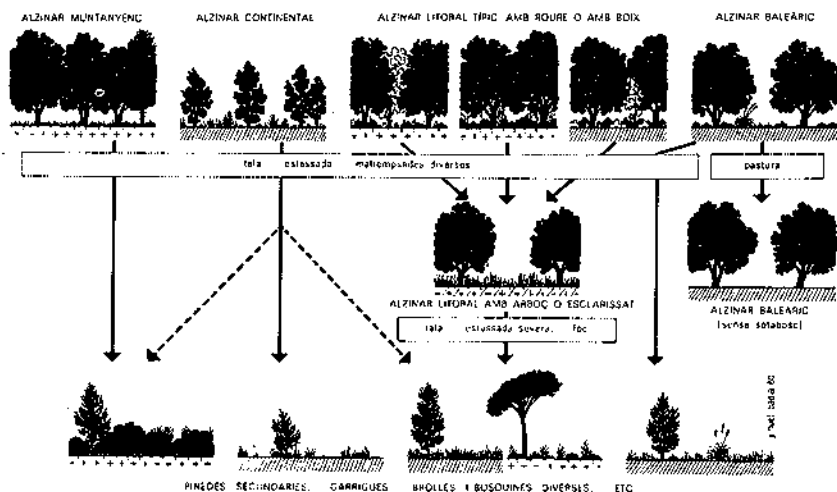
L'home, amb el seu ús i abús continuat del medi natural, ha provocat que aquestes comunitats clímax hagin desaparegut quasi totalment. És per aquesta raó que, en substitució d'aquestes comunitats clímax fins ara esmentades han aparegut unes *comunitats secundàries de degradació*.

Comunitats secundàries

Són transitòries i van canviant i substituint-se les unes a les altres en funció de la pressió externa a la qual siguin sotmeses.

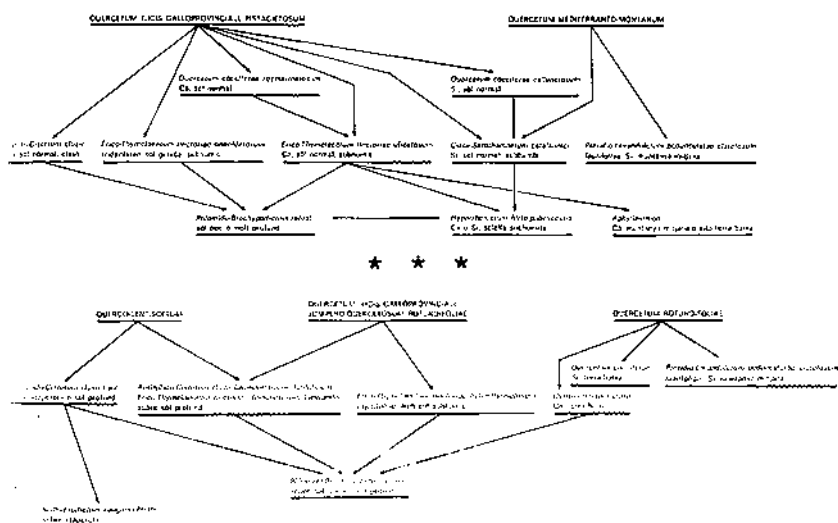
Apareix ací el concepte de successió de comunitats vegetals, que es poden encaminar cap a l'allunyament de la comunitat clímax (successió de degradació) o cap a la recuperació molt lenta d'aquesta (successió de reconstitució).

La successió de degradació comença a partir o bé de l'alzinar o bé de la màquia, segons l'indret que es tracti originàriament. La destrucció

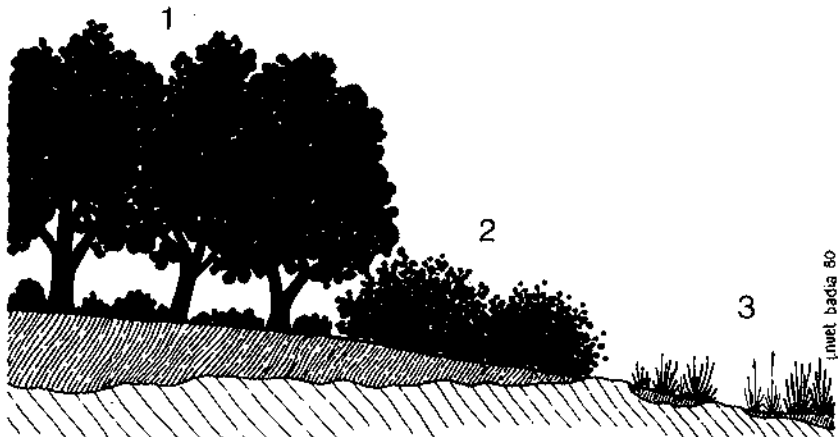
DEGRADACIÓ DELS ALZINARS

Els diversos alzinars (muntanyenc, litoral, balearic, etc.) presenten vies pròpies, però a vegades interconnectades, en llurs sèries de degradació, les quals passen sempre, però, per les fases de pinedes secundàries, brolles arbrades, etc.

EXEMPLE DE SUCCESIÓ DE DEGRADACIÓ A LA TERRA BAIXA LITORAL.
 Sèries de degradació de diferents alzinars (muntanyenc, litoral amb marfull, litoral amb carrasca, continental) i de la màquia de garric i margalló al migjorn litoral català. La sèrie superior correspon al domini de la terra baixa septentrional i la inferior al de la terra baixa meridional/continental.

d'aquestes comunitats comporta l'aparició de **la garriga** (*Quercetum cocciferae*), comunitat arbustiva baixa, punxent i impenetrable, formada sobretot pel garric o coscoll (*Quercus coccifera*). Una posterior aclarida de la garriga per diverses causes (pastoreig, aclarida, incendi, etc.) comporta l'aparició de les **brolles calcícoles de romaní i bruc d'hivern** (*Rosmarino-Ericion*). A la mateixa situació s'arriba quan s'incendia la garriga, però d'una manera més lenta, ja que la garriga té molta capacitat de rebrot. Ara bé, si la pressió de la ramaderia és molt forta a la zona després de l'incendi (provocat o no per afavorir l'aparició de pastura i d'herbes tendres), l'aparició de la brolla esdevé inevitable. Hem d'assenyalar també que la garriga és de difícil combustió i per tant podríem pensar que els incendis de garrigues solen ésser provocats directament o indirecta. No és el cas, doncs, d'aquells incendis tan freqüents de pinedes que s'estenen a les garrigues més pròximes o contigües.

1.	Alzinar litoral o continental (<i>Quercetum ilicis</i> , <i>Q. rotundifoliae</i>)
2.	Garriga (<i>Quercetum cocciferae</i>), com a mantell marginal
3.	Brolla (<i>Rosmarino-Ericion</i> , <i>Cistion</i>)

MANTELL MARGINAL SEC DE L'ALZINAR: LA GARRIGA

Disposició probable de la garriga abans de la seva expansió antròpica, entre l'alzinar —el mantell marginal sec del qual devia constituir— i les brolles heliòfiles, instal·lades permanentment sobre sòls prims i pobres.

ESPÈCIES DE LA GARRIGA

*a: garric (*Quercus coccifera*), a': aspecte de la planta; b: matapoll (*Daphne gnidium*), b': detall de la flor; c: lletteresa vera (*Euphorbia characias*), c': detall de la inflorescència en ciat i d'una flor masculina, reduïda al tàlem i a un sol estam; d: llistó (*Brachypodium retusum*), d': detall de la flor.*

La brolla calcícola de romaní i bruc d'hivern (*Rosmarino-Ericion*)

ESPÈCIES DE LES BROLLES DE ROMANÍ I BRUC D'HIVERN.

l: arbusts d'àmbit general

a: romaní (*Rosmarinus officinalis*), *a'*: detall del calze i del fruit; *b:* bruc d'hivern (*Erica multiflora*), *b'*: detall de la flor; *b''*: detall d'una antera, *b'''*: detall d'una tija foliada.

ESPÈCIES DE LES BROLLES DE ROMANÍ I BRUC D'HIVERN,

II: arbusts, subarbusts i herbes d'ambients subhúmils

a: barballó (Lavandula latifolia), a': detall de la flor; b: gatosa (Ulex parviflorus), b': detall de la flor; c: farigola (Thymus vulgaris), c': detall de la flor; d: càdec (Juniperus oxycedrus), d': detall d'una fulla amb les dues ratlles blanques característiques; e: pebrella (Thymus piperella), e': detall del calze; f: estepa menorquina (Cistus villosus), f': detall del fruit; g: campanella lanuginosa, (Convolvulus lanuginosus); h: gitam (Dictamnus hispanicus), k: bruc valencià (Erica terminalis), k': detall de la flor, k'': detall de la tija pilosa i de les fulles.

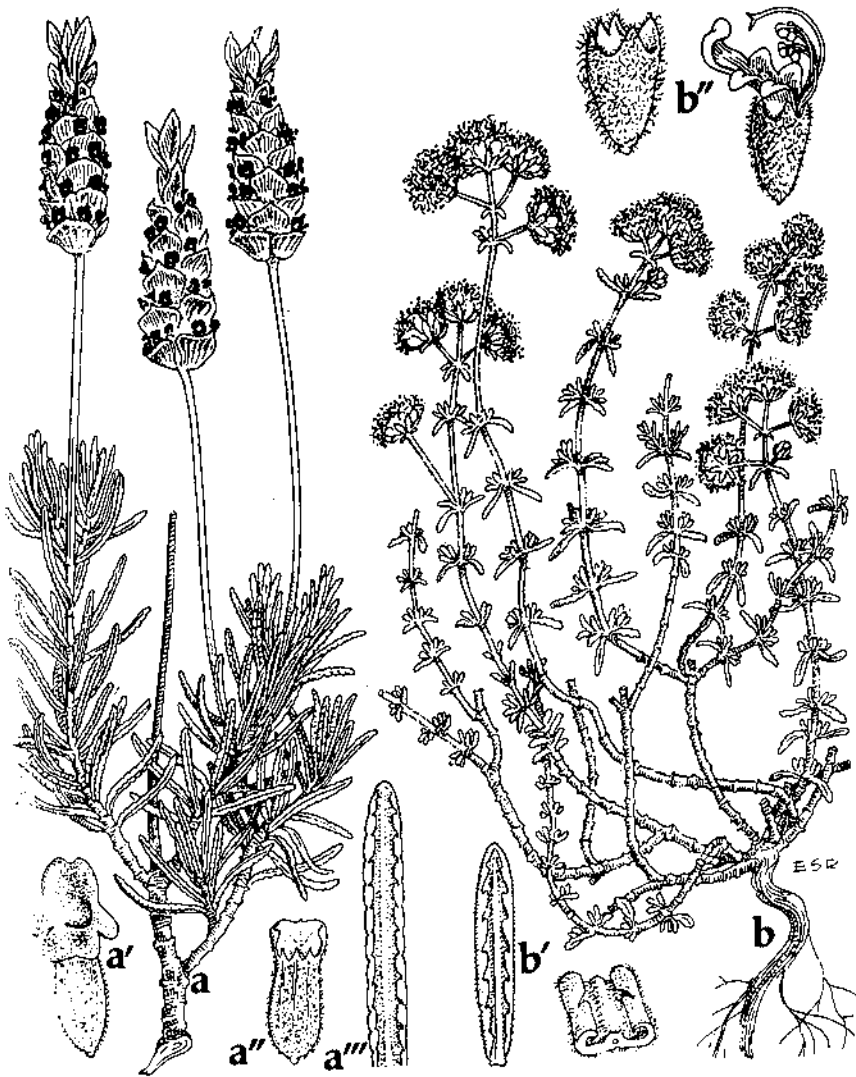

ESPÈCIES DE LES BROLLES DE ROMANÍ I BRUC D'HIVERN,
III: arbusts meridionals o d'àmbit general
a: romaní (Rosmarinus officinalis), a': detall d'una flor seccionada verticalment,
a'': aspecte global de la planta; b: bruc d'hivern (Erica multiflora), b': detall de la
flor; c: albada (Anthyllis cytisoides), c': detall de la flor; c'': detall del fruit;
d: foixarda (Globularia atypum), d': detall de la flor.

ESPÈCIES DE LES BROLLES DE ROMANÍ I BRUC D'HIVERN,
IV: subarbusts i grans gramínies d'ambients eixuts
 a: romer blanc (*Helianthemum syriacum*); b / c / d: *fumanes* (*Fumana ericoides*,
F. laevipes, *F. thymifolia*); e: *estepa d'arena* (*Halimium halimifolium*); f: *botja*
d'escombres (*Dorycnium pentaphyllum*), f': *detall de la flor*; g: *avena de brolla*
(Avena bromoides); h: *espart* (*Stipa tenacissima*), h': *detall del fruit*; i: *sanadella*
(Stipa offneri [=S. juncea]); j: *càrritx* (*Ampelodesma mauritanicum*).

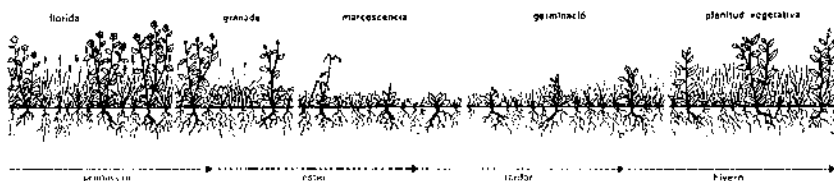

ESPÈCIES DE LES BROLLES DE ROMANÍ I BRUC D'HIVERN,

V: subarbusts meridionals d'ambients eixuts

a: garlanda (Lavandula dentata), a': detall de la flor; a'': detall del calze, a''': detall de la fulla fistonejada; b: ledània (Teucrium polium ssp. capitatum var. majoricum), b': detall i secció de la fulla fistonejada, b'': detall del calze i de la flor.

Es tracta d'una comunitat arbustiva d'ambient sec i de preferència calcària. Es dona en tota l'àrea estudiada. Les espècies que la formen són molt riques en essències volàtils, oleagioses i combustibles. Aquesta característica determina un alt risc d'incendi i un grau elevat d'instabilitat d'aquesta comunitat. La seva destrucció reiterada (més incendis, més ramaderia intensiva, etc.) comporta normalment una pèrdua notable de sòl per erosió pluvial que facilita la instauració de diversos tipus de **prats secs mediterranis**, les espècies més freqüents dels quals són: l'abellatge

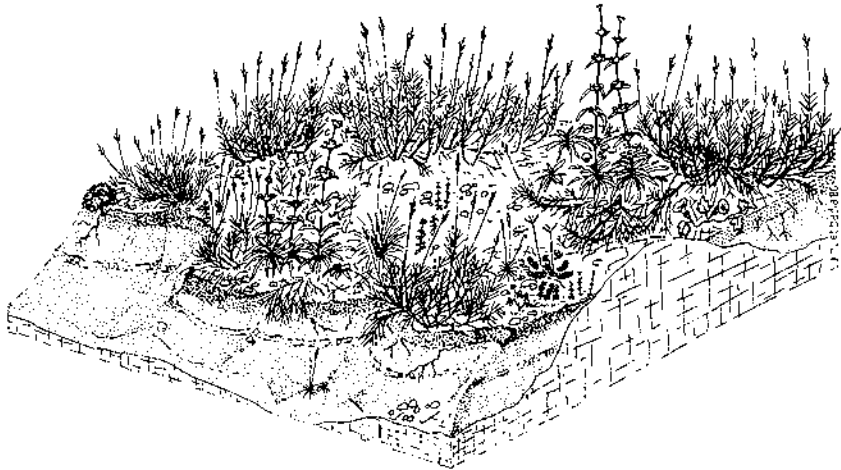
CICLE ANUAL D'UN PRAT MEDITERRANI

D'estiu a entrada d'hivern el prat és marcescent o en simple reconstrucció vegetativa (germinació d'espècies anuals). La ufana (floració i granada) correspon sobretot a la primavera, quan els prats muntans, subalpins i alpins a penes si apunten o encara romanen colgats de neu.

(*Hyparrhenia hirta*) i el llistó (*Brachypodium retusum*). Aquests prats són els estadis finals de les comunitats de degradació. La seva desaparició, deguda generalment a una intensa degradació del sòl, comporta l'aparició d'**erms terofítics**, situació en la qual una gran part del sòl queda sense cobertura vegetal, i a més a més s'asseca totalment durant l'estiu.

La successió de reconstitució hauria de començar, en el pitjor dels casos, per un d'aquests erms o millor a partir d'un prat sec, i seguiria l'ordre invers de la successió de degradació, però amb una exasperant lentitud i fragilitat (la més petita perturbació la fa tirar enrere novament) fins arribar de nou, després de 150 anys sense incendis ni altres incidències regressives, a la vegetació clímax originària.

El cas de les pinedes secundàries és característic de les successions mediterrànies. La pineda, des del punt de vista ecològic, no és més

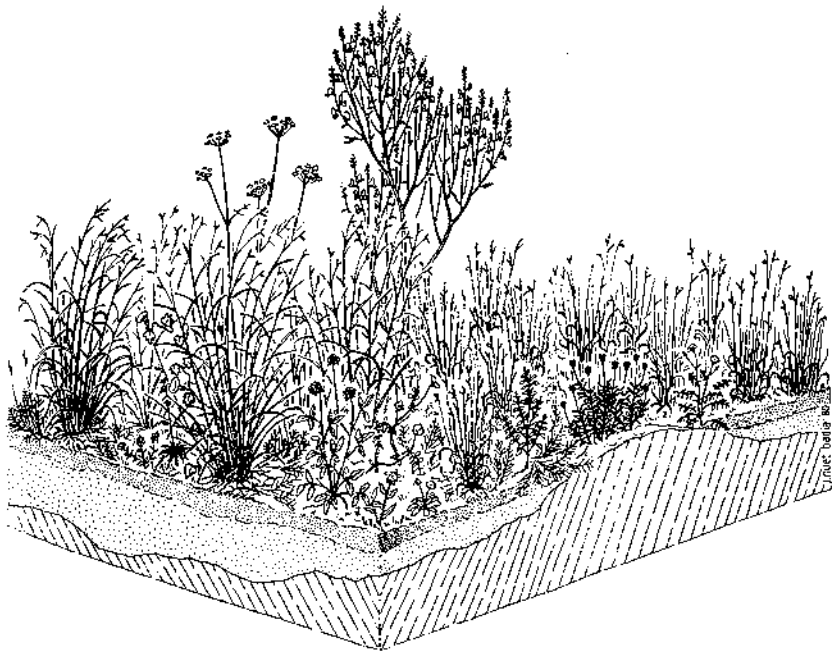

BLOC ESQUEMÀTIC DEL LLISTONAR TÍPIC (Phlomidio-Brachypodietum retusi)

Cal destacar, dins l'esclarissament general, el predomini del llistó, del salvió blener i de la corretjola rogenca, així com els alloraments del substrat calcari (poblat per crespínells) i l'aixaragallament d'alguns llocs pendents.

ESPÈCIES DELS LLISTONARS, I: espècies d'àmbit general
a: llistó (Brachypodium retusum), a': detall de la flor; b: salvió blener (Phlomis lychnitis); c: corretjola rogenca (Convolvulus althaeoides).

BOSC ESQUEMÀTIC DEL PRAT SABANOIDE D'ALBELLATGE
(*Hyparrhenietum hirtu-pubescentis*)

Cal destacar el caràcter alt del prat, dominat per l'albellatge, el fonoll, el llistó, la ruda i el trèvol pudent, i lleugerament embosquinat per la ginesta; els afloraments d'esquistes duen ullastre de frare, crespínells, etc.

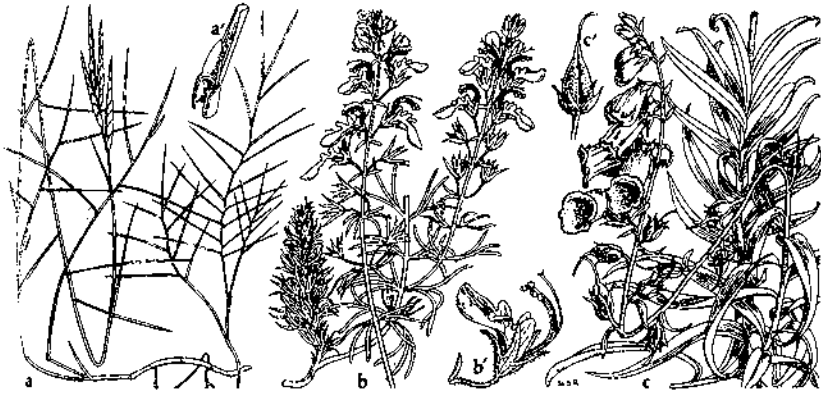
ESPÈCIES DEL PRAT SABANOIDE D'ALBELLATGE

- a: albellatge gros (*Hyparrhenia hirta*); b: ruda (*Ruta chalepensis* ssp. *angustifolia*),
b': detall de la flor; c: trèvol pudent (*Psoralea bituminosa*), c': detall de la flor;
d: ginesta (*Spartium junceum*), d': detall dels fruits; e: veçó (*Lathyrus articulatus*),
e': detall de la flor; f: lletsó (*Sonchus tenerrimus*), f': detall de la flor, f'': detall del
fruit en aqueni proveït de vil·là.

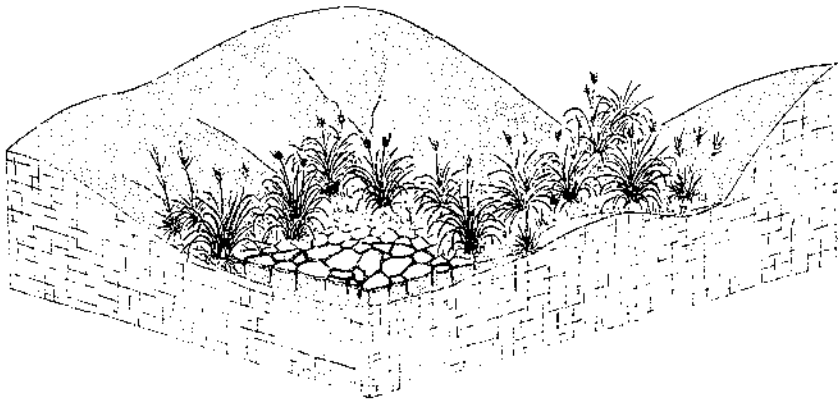

ESPÈCIES DELS FENASSARS, I: espècies d'àmbit general
a: fenàs de marge (Brachypodium phoenicooides), a': detall de la flor; b: fonoll (Foeniculum vulgare), b': detall de la flor i del fruit; c: escabiosa (Scabiosa atropurpurea), c': detall del fruit; d: dactilis (Dactylis glomerata); e: pastanaga borda (Daucus carota), e': detall de la flor, e'': detall del fruit; f: panical (Eryngium campestre), f': detall de la flor.

ESPÈCIES DELS LLISTONARS, III: espècies d'ambients eixuts
a: llostó (*Brachypodium retusum*), a': detall de la lígula; b: iva borda (*Teucrium pseudochamaeptytis*), b': detall de la flor; c: manxiuleta (*Digitalis obscura*), c': detall del fruit.

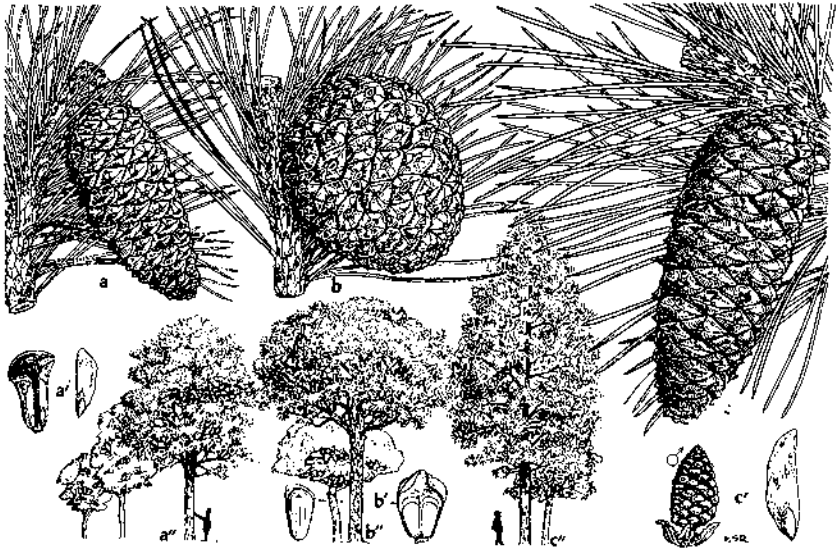
BLOC ESQUEMÀTIC DE L'ERM D'ESPART BORD I ROMP-SAC
(*Lygeo-Scorpiuretum sulcatae*)

Cal remarcar la reveritat d'aquesta comunitat, dominada per l'esparg bord i el romp-sac, establerta, enmig de zones extremament àrides, a l'emparg de fondalades amb una certa disponibilitat de sòl i d'aigua ocasional d'escorriment.

ESPÈCIES DELS ERMS

a: agulles (Erodium sanguis-christi); b: espart bord (Lygeum spartum);
c: romp-sac (Stipa capensis), c': detall del fruit; d: all menut (Allium chamaemoly),
d': detall de la flor.

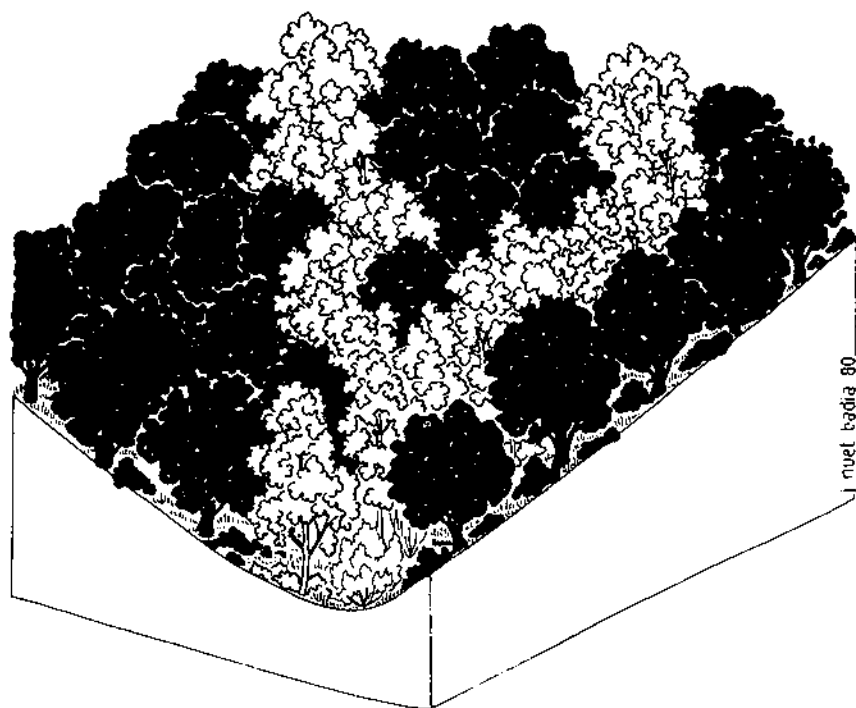

ELS PINS DE TERRA BAIXA

a: pi blanc (Pinus halepensis), a': bràctea mare amb els dos primordis i llavor alada, a'': aspecte de l'arbre; b: pi pinyer (Pinus pinea), b': bràctea mare amb els dos primordis i llavor (pinyó) alada, b'': aspecte de l'arbre; c: pinastre (Pinus pinaster), c': inflorescència masculina i llavor alada, c'': aspecte de l'arbre.

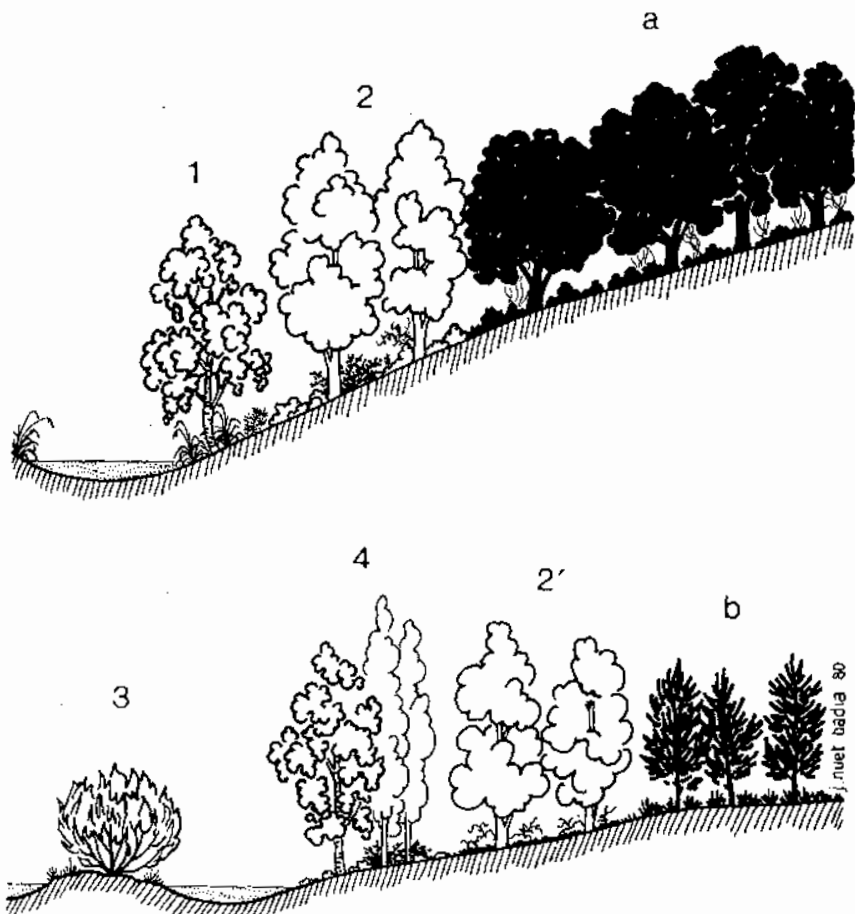
que una broïlla amb estrat arbori, ja que els arbres i el sotabosc segueixen dinàmiques ben diferents. La situació de les pinedes dintre de la successió correspon al mateix estadi que les broïlles, que en comptes d'evolucionar cap a l'alzinar clímax es recobreix d'un estrat arbori de pins. En l'àrea estudiada totes les pinedes existents són de pi blanc (*Pinus halepensis*). Ocasionalment es pot trobar algun individu aïllat de pi pinyer (*Pinus pinea*).

La vegetació de ribera i dulciaqüícola

BOSC DE RIBERA O EN GALERIA

Resseguint els cursos d'aigua, es disposa quasi sempre una cinta de vegetació particularment higròfila que a les zones forestals pren el caràcter de bosc de ribera o —atesa la seva disposició— en galeria.

MUNTANYA SUBHUMIDA

a. Bosc perennifoli

1. Gatelleda (*Carici-Salicetum catalaunicae*)

2. Omeda amb mill gruà (*Lithospermo-Ulmetum minoris*)

PLANA EIXUTA

b. Bosc perennifoli

3. Salzedes de sarga (*Saponario-Salicetum purpureae*)

4. Albereda amb vinca (*Vinco-Populetum albae*)

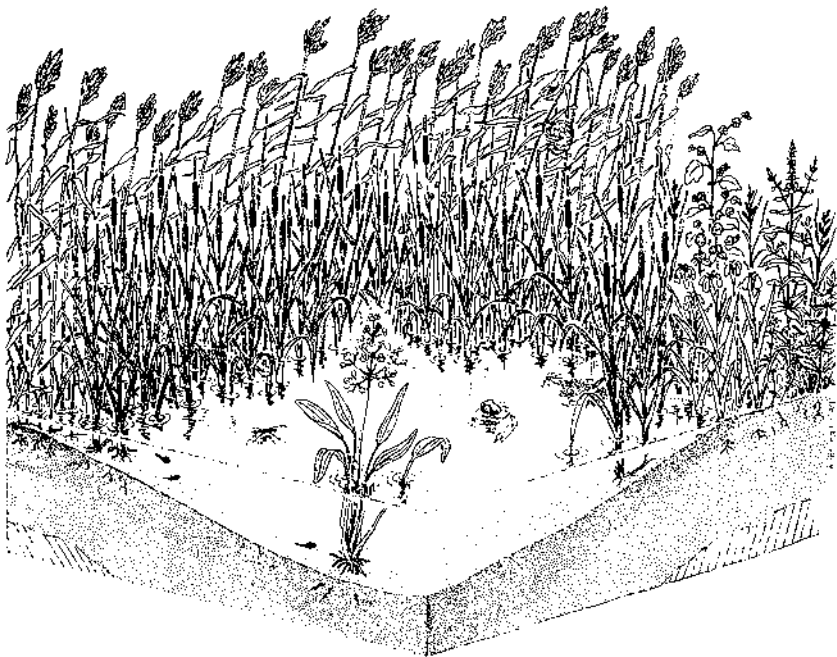
2'. Omeda amb heura (*Hedero-Ulmetum minoris*)

COMUNITATS FORESTALS DE RIBERA MEDITERRÀNICA

Disposició relativa dels principals boscos de ribera mediterrànica. Hi destaca el paper de transició que sempre fa l'omeda.

A causa del constantment variable flux d'aigua que el riu Foix aporta a l'embassament del Foix, de règim pluvial mediterrani costaner moderat, el nivell d'aigua a l'embassament varia contínuament, i impossibilita l'establiment d'una comunitat de vegetació de ribera dulciaquícola estable. El Foix és un riu temporal, és a dir, la seva llera roman seca durant uns determinats períodes a l'any, més acusats a l'estiu.

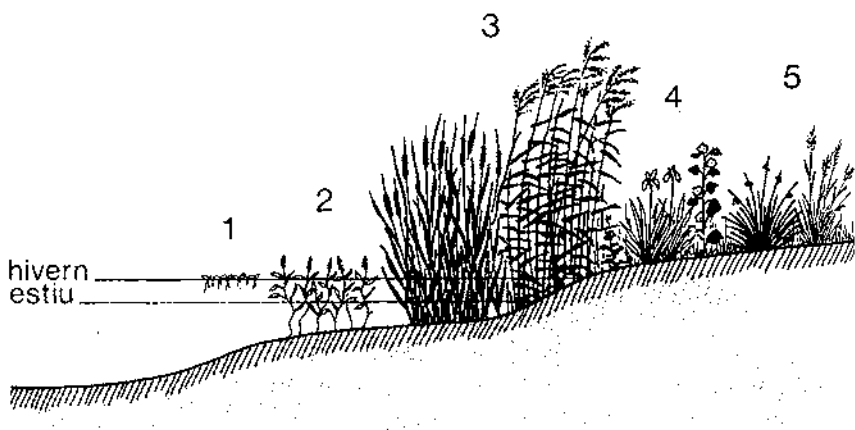
No obstant, constatem la presència esporàdica d'alguns elements vegetals representatius d'aquestes comunitats (freixes, àlbers, tamaris, etc.) irregularment distribuïts en certes contrades que afavoreixen la seva aparició, temporalment i en difícil equilibri de subsistència, molt condicionades per una sequera estival massa pronunciada, manca absoluta d'aigua per disseminar les llavors riu avall, anys poc plujosos, contaminació gairebé constant i pronunciada del riu Foix, etc. En el

BLOC ESQUEMÀTIC DEL CANYISSAR COMÚ (Typho-Schoenoplectetum glauci)
Cal destacar l'abundància i relativa zonificació de la boga i del canyís, així com la presència del plantatge d'aigua, en aigües ja obertes, i del lliiri groc, de la salicària, del malví, etc., en els sòls simplement amarats.

torrent del Foix (tram presa embassament-desembocadura al mar de Cubelles) l'aparició d'alguna d'aquestes espècies és ben fortuïta, car hi existeix un interessant cycle limnològic de curta durada quan el sobreeixidor de la presa sobreix aigua durant un cert període de temps, massa breu pels al·levins dels peixos, però just pel cycle reproductor de molts insectes amb fases larvàries aquàtiques, anurs, urodels, fito i zooplanton, etc.

Més freqüentment, en canvi, podem trobar-ne representants al llarg de les ribes allunyades de la presa i a les constituïdes per un suau pendent.

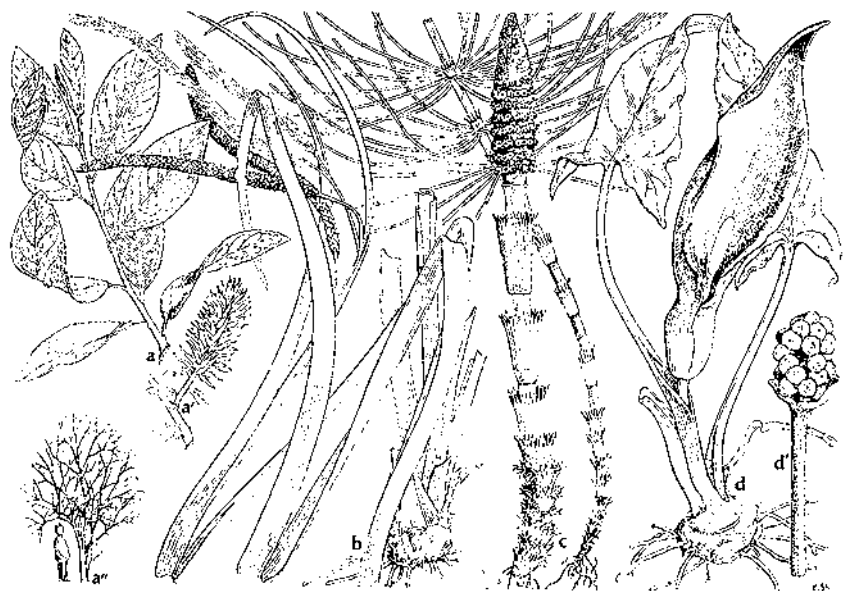

 Humitat edàfica a l'hivern	HIDRÒFITS 1. Poblament de lletilles d'aigua (Lemno-Azolletum) 2. Poblament de potamogetons (Potametum)
	HELÒFITS 3. Canyissar (Phragmition)
	HIGRÒFITS 4. Herbassar de grans càrexs (Magnocaricion) 5. Jonquera (Molinio-Holoschoenion)

COMUNITATS DULCIAQUÍCOLES I LACUSTRES DE TERRA BAIXA
 Disposició relativa de les principals comunitats lacustres i d'aiguamoll dolç.
 L'oscil·lació del nivell de l'aigua afavoreix, lògicament, l'expansió de les comunitats helofítiques.

Finalment, el tram comprès en aquest estudi de la desembocadura del riu Foix a l'embassament del mateix nom conté ja una certa presència d'aquesta vegetació, molt més abundant aigües amunt cap a la capçalera del riu Foix, però fora de l'àmbit d'aquest estudi.

Fora de la nostra àrea, però que cal considerar, ja que moltes llavors i formes de reproducció poden arribar aigües avall, a la capçalera del riu Foix (Molí de l'Horta, Cal Via, etc.) l'estrat arbori de la vegetació de ribera o vegetació en galeria està representat principalment per **les omedes** (*Ulmelum minoris*), representada a la zona per l'**omeda amb mill gruà** (*Lithospermo-Ulmelum minoris*), constituïda entre d'altres, per les espècies principals següents: om (*Ulmus minor*), arc blanc (*Crataegus monogyna*), sanguinyol (*Cornus sanguinea*), esbarzer (*Rubus ulmifolius*), mill gruà (*Lithospermum-purpureo-coreluleum*), lleteresa de bosc (*Euphor-*

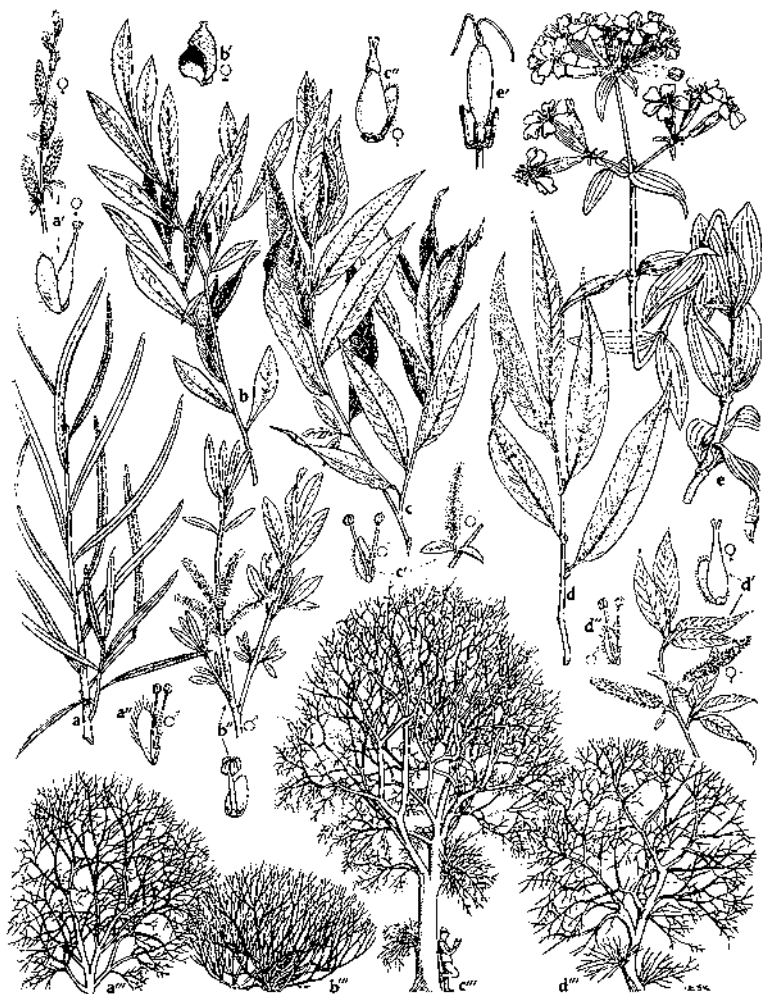
ESPÈCIES DELS BOSCOS DE RIBERA, I: gatelleda

a: gatell (*Salix atrocinerea ssp. catalaunica*), a': detall de la inflorescència femenina, a'': aspecte hivernal de l'arbre; b: càrex pèndul (*Carex pendula*); c: tija fèrtil i tija estèril de cua de cavall (*Equisetum maximum*); d: sarriassa (*Arum italicum*), d': detall de la infrutescència.

ESPÈCIES DELS BOSCOS DE RIBERA, II: omedes i alberedes
 a: om (*Ulmus minor*), a': detall dels fruits, a'': aspecte hivernal de l'arbre; b: àlber (*Populus alba*), b': aspecte hivernal de l'arbre; c: pollancre (*Populus nigra*), c': aspecte hivernal de l'arbre; d: mill gruà (*Lithospermum purpureo-coeruleum*), d': detall de la flor; e: heura (*Hedera helix*), e': detall del fruit; f: vinca (*Vinca difformis*); g: esbarzer (*Rubus ulmitolius*); h: lleteresa de bosc (*Euphorbia amygdaloides*), h': detall de la inflorescència en ciat.

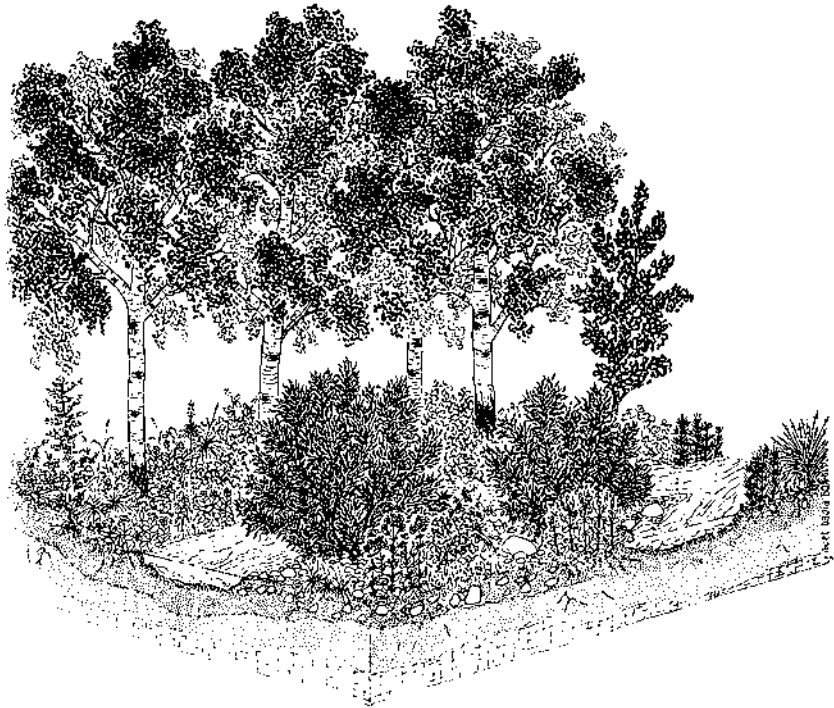

ESPÈCIES DELS BOSCOS DE RIBERA, III: salzedes

a: sarga (*Salix elaeagnos*), a': detall de les inflorescències femenines i de la flor femenina, a'': detall de la flor masculina, a''': aspecte hivernal de l'arbrissó;
 b: saulic (*Salix purpurea*), b': detall de la flor femenina, b'': detall de les inflorescències masculines i de la flor masculina, b''': aspecte hivernal de l'arbrissó; c: saize blanc (*Salix alba*), c': detall de la inflorescència masculina i de la flor masculina, c'': detall de la flor femenina, c''': aspecte hivernal de l'arbre;
 d: vimetera (*Salix fragilis*), d': detall de les inflorescències femenines i de la flor femenina, d'': detall de la flor masculina, d''': aspecte de l'arbre, amb els típics «vimets»; e: herba sabonera (*Saponaria officinalis*), e': detall del fruit.

bia amygdaloides), fenàs boscà (*Brachypodium sylvaticum*), violeta boscana (*Viola alba*), romagueró (*Rubus caesius*), etc. Són freqüents, introduïts, les següents: plàtans (*Platanus hybrida*), robinies (*Robinia pseudo-acacia*) i d'altres espècies. També en aquest tram hi ha una bona representació del freixe de fulla petita (*Fraxinus oxycarpa*) i finalment es troba representada la **salzeda de sarga** (*Saponario-Salicetum purpureae*) que conté: la sarga (*Salix elaeagnos*), saulic (*Salix purpurea*), freixe de fulla estreta (*Fraxinus angustifolia*), herba sabonera (*Saponaria officinalis*), esbarzer (*Rubus ulmiloius*), llúpol (*Humulus lupulus*), carbassina (*Bryonia dioica*), fenàs boscà (*Brachypodium sylvaticum*), menta

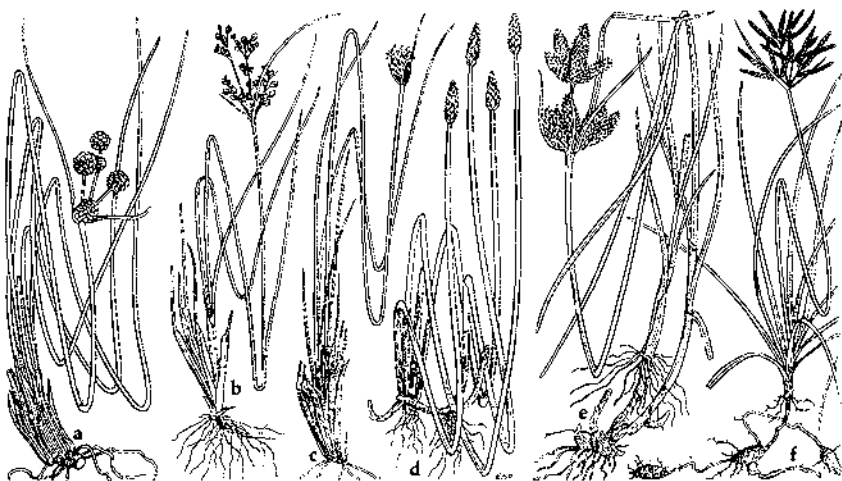

**BLOC ESQUEMÀTIC DE L'ALBEREDA LITORAL (*Vinco-Populetum albae*)
I DE SALZEDA DE SARGA (*Saponario-Salicetum purpureae*)**

En l'albereda (a la riba), destaca l'estrat arbori, vaire i canviadis, d'àlbers i oms, i l'atapeït herbei de vinca, sarriassa, romagueró, lleteres de bosc, etc.; en la salzeda (a l'illeta fluvial), cal notar l'abundor de les sargues, de la menta borda, de l'herba sabonera, de l'esbarzer, etc.

borda (*Mentha rotundifolia*), dolçamara (*Solanum dulcamara*), canya (*Arundo donax*), vidalba (*Clematis vitalba*), lleteresa de bosc (*Euphorbia amygdaloides*), etc. També es barregen en aquesta última comunitat descrita altres arbres de ribera: l'om (*Ulmus minor*), el salze blanc (*Salix alba*), el pollancre (*Populus nigra*), etc.

Al curs mig del riu Foix (Pont de Sant Martí Sarroca, etc.) la vegetació de ribera dominant és l'**albereda** (*Populetum albae*) representada a la zona per l'**albereda litoral** (*Vinco-Populetum albae*), que té com a representant: l'àlber (*Populus alba*), freixe de fulla estreta (*Fraxinus angustifolia*), l'om (*Ulmus minor*), arc blanc (*Crataegus monogyna*), roïdor (*Coriaria myrtifolia*), esbarzer (*Rubus ulmifolius*), vinca (*Vinca diformis*), sarriassa (*Arum italicum*), romagueró (*Rubus caesius*), fenàs boscà (*Brachypodium silvaticum*), lleteresa de bosc (*Euphorbia amygdaloides*), heura (*Hedera helix*), vidalba (*Clematis vitalba*), etc.

JONCS O PLANTES JUNCIFORMES

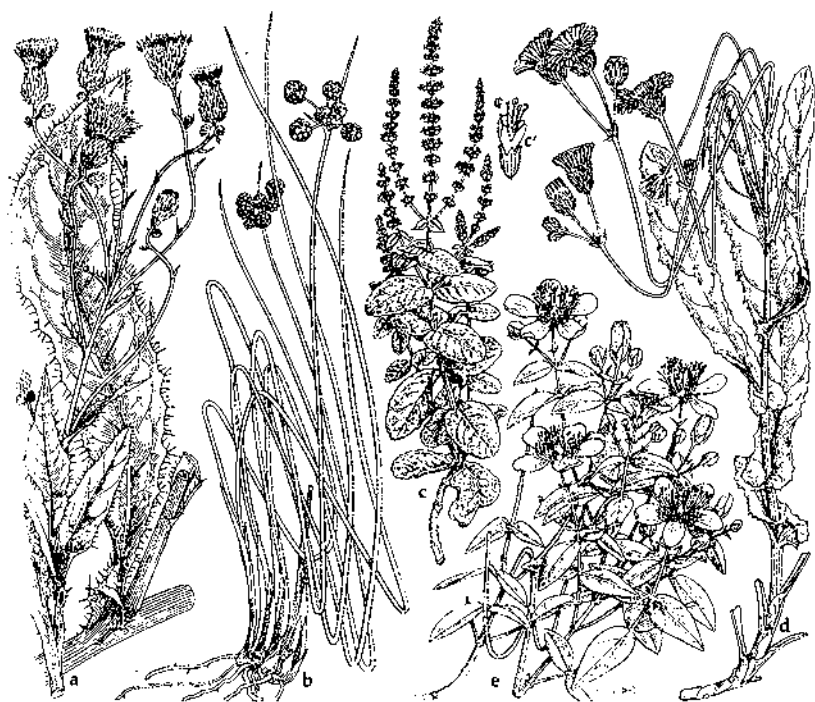
El terme *jonc* és aplicat a nombroses plantes d'aspecte característic, sigui de la família de les juncàries o, sobretot, de les ciperàcies. Els primers són els joncs genuïns, com el recollit a b (*Juncus compressus*), mentre que en el segon cas es troben el jonc boval (a, *Holoschoenus romanus* [= *Scirpus holoschoenus*]), el jonc negre (c, *Schoenus nigricans*), l'eleocaris (d, *Eleocharis palustris*), la jonca (e, *Scirpus littoralis*) o la castanyola (f, *Cyperus rotundus*).

ESPÈCIES DELS HERBASSARS D'AIGUAMOLL DOLÇ

a: liri groc (Iris pseudacorus); b: salicària (Lythrum salicaria); c: menta d'aigua (Mentha aquatica), c': detall de la flor; d: trencadalla (Kosteletzkya pentacarpos); e: càrex hispida (Carex hispida), e': detall de la flor femenina; f: jóncera (Cyperus rotundus ssp. badius).

Al curs baix del riu Foix (desembocadura a l'embassament) trobem com a arbre dominant el freixe de fulla petita (*Fraxinus oxycarpa*), entre algun altre om (*Ulmus minor*), pollancre (*Populus nigra*), etc. Destaca en aquest punt del riu Foix que el sotabosc, constituït per vegetació herbàcia, ocupa una considerable extensió amb una significació especial de les espècies nitròfiles, ja que el nivell de contaminació al riu és en aquest punt més important que a la resta del curs. Entre d'altres trobem: sariassa (*Arum italicum*), lleteresa de bosc (*Euphorbia amygdaloides*), espunyidella blanca (*Gallium mollugo* ssp. *dumetorum*), etc. També s'introdueixen l'esbarzer (*Rubus ulmifolius*), l'arç blanc (*Crataegus monogyna*), heura (*Hedera helix*), ortiga (*Urtica dioica*), api bord (*Apium*

ESPÈCIES DE LES JONQUERES

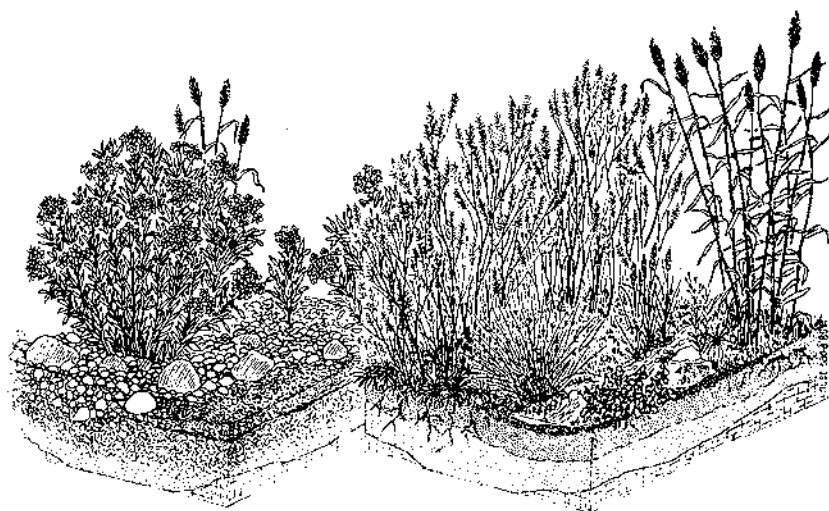
a: capferrat (*Cirsium monspessulanum*); b: jonc boval (*Holoschoenus romanus* [= *Scirpus holoschoenus*]); c: menta borda (*Mentha rotundifolia*), c': detall de la flor; d: lletsó d'aigua (*Sonchus aquatilis*); e: pericó mallorquí (*Hypericum cambessedesii*).

nodiflorum), canya (*Arundo donax*) i a la vora pinedes de pi blanc (*Pinus halepensis*). A l'aigua mateix poblacions importants de la llentia d'aigua (*Lemna gibba*) indicadora d'eutrofització i contaminació.

ESPÈCIES DELS CANYISSARS

a: canyís (*Phragmites australis*), a': detall de l'espigueta; b: boga de fulla ampla (*Typha latifolia*), b': detall d'un pèl del pedicel fructífer; c: boga de fulla estreta (*Typha angustifolia*), c': detall d'un pèl del pedicel fructífer; d: xisca borda (*Cladium mariscus*), d': detall de l'espigueta; e: jonca marítima (*Scirpus maritimus*), e': detall de la flor.

**BLOCS ESQUEMÀTICS DEL BALADRAR (*Rubio-Nerietum oleandri*)
I DEL TAMARIGAR (*Tamaricetum canariensis*)**

En el baladrar (esquerra), destaca la flera eixuta i codolosa en què arrelen el baladre, la canya, etc.; en el tamarigar (dreta), destaca el sòl més argilós i permanentment humit que dona suport al tamaru, a la canya, als joncs, al fenàs de marge, etc.

El **tamarigar** (*Tamaricetum canariensis*) és present en certs llocs de l'embassament i torrent del Foix, presa avall. És una comunitat força nitròfila i discretament halòfila. És representada per: tamaru (*Tamarix canariensis*), canya (*Arundo donax*), cesquera (*Erianthus ravennae*), olivarda (*Inula viscosa*), jonc boval (*Holoschoenus romanus*), àster (*Aster squamatus*), sisca (*Imperata cylindrica*), fenàs de marge (*Brachypodium phoenicoides*), malví (*Althaea officinalis*), *Agropyrum glaucum*, etc.

Finalment, en algunes rambles (ueds) mediterrànies dels voltants de l'embassament del Foix, trobem el **baladrar** (*Rubio-Nerietum oleandri*), on pot circular determinada quantitat d'aigua en l'època de les pluges. És compost per: baladre (*Nerium oleander*), magraner (*Punica granatum*), canya (*Arundo donax*), ginestó (*Osyris alba*), esbarzer (*Rubus ulmifolius*), ridorta (*Clematis flammula*), jonc boval (*Holoschoenus romanus*), olivarda (*Inula viscosa*), fenàs de marge (*Brachypodium phoenicoides*), ripoll (*Oryzopsis miliacea*), etc.

Associada amb aquesta última comunitat trobem també **els mur-tars** (*Myrtetum*), representada a la zona pel murtar meridional (*Calicotomo-Myrtetum chamaeropetosum*) que es compon de: murtra (*Myrtus communis*), llentiscle (*Pistacia lentiscus*), margalló (*Chamerops humilis*), arítjol (*Smilax aspera*), ridorta (*Clematis flammula*), càrritx (*Ampelodesmos mauritanica*), roja (*Rubia peregrina*), esparreguera (*Asparagus acutifolius*), heura (*Hedera helix*), etc.

ESPÈCIES DELS BOSQUETONS DE RIBERA MERIDIONALS

a: *tamariu africà* (*Tamarix africana*), a': detall de la flor, a'': esquema vertical de la flor, a''': detall de la imbricació de les fulletes, a''': aspecte de l'arbrissó;
 b: esquema vertical de la flor de *tamariu gàl·lic* (*Tamarix canariensis*); c: *aloc* (*Vitex agnus-castus*), c': detall de la flor; d: *baladre* (*Nerium oleander*); e: *murta* (*Myrtus communis*), e': detall de la flor.

FAUNA

El capítol de la fauna és un dels més suggerents del parc del Foix. La diversitat de biòtops que es troben dins i al voltant de l'embassament donen refugi a una ampla i variada llista d'espècies.

L'embassament permet que sigui una de les zones humides de més elevat interès científic del Penedès com d'arreu de Catalunya. Cal ressaltar l'existència dels frondosos boscos i d'una bona proporció de màquia eixuta i espinosa, que ens permet d'estudiar moltes espècies amb molt poc desplaçament.

A causa del millor coneixement de la fauna vertebrada de la zona del parc del Foix que la invertebrada i pel seu elevat valor paisatgístic en farem més èmfasi en aquesta memòria. L'estudi de la fauna invertebrada és plena de grans buits, si bé les dades que posseïm mostren un elevat interès, motiu suficient per poder efectuar estudis científics en un futur pròxim.

En la present memòria descriurem la fauna vertebrada que tenim catalogada a la zona del Parc del Foix entre els darrers 10 anys i fins al moment de redactar la present memòria. La llista que us presentem considerem que no és en cap cas tancada, sinó que és ampliable. En el temps apareixeran noves espècies no catalogades actualment, i espècies que actualment considerem freqüents esdevindran rares i inclús desapareixeran de la zona.

Tot seguit anirem tractant tots els grups de fauna catalogada, i ressaltarem la seva importància i la seva fragilitat.

Rèptils

Els ambients eixuts i els roquissars que rodegen l'embassament són favorables a la presència de rèptils. Hi són representades així espècies d'ambients semiàrids com el llangardaix, en canvi també hi trobem la serp d'aigua, serp d'hàbits amfibis i de vida molt lligada a l'aigua.

LLANGARDAIXOS I SARGANTANES (sauris)

Dragó (*Tarentola mauritanica*)

Sargantana (*Psammodromus algirus*)

Llangardaix comú (*Lacerta lepida*)

Serp de vidre (*Anquis fragilis*)

SERPS (ofidis)

Serp verda (*Malpolon monspessulanus*)

Serp blanca (*Natrix maura*)

Culebra llisa meridional (*Coronella girondica*)

TORTUGUES (quelonis)

Tortuga d'aigua (escassa; els exemplars observats dins l'embassament no es varen determinar específicament, però s'ha de tractar molt probablement de *Mauremys caspica*, que és l'espècie més abundant a la comarca.

Amfibis

Per les seves dimensions l'embassament hauria d'ésser un paradís pels fràgils amfibis. Doncs ben contràriament a causa de la sensibilitat que tenen per la contaminació de l'aigua, aquest sí que hi són presents en poca quantitat, i generalment es troben en les fonts naturals i basses de l'entorn, fora de l'aigua del riu i del mateix embassament.

La protecció dels amfibis va íntimament lligada amb la qualitat de l'aigua. El millorament de la qualitat de l'aigua és la forma més eficaç per a la protecció dels amfibis, espècies en vies de regressió que preocupen a tots els herpetòlegs de l'Europa més contaminada.

A causa del seu mode de vida els amfibis juntament amb els peixos són els grups de vertebrats que veuen perillar més la seva vida si no es recupera la qualitat de l'aigua en un curt termini.

SALAMANDRES (urodels)

Salamandra salamandra

GRANOTES I GRIPAUS (anurs)

Rana perezi

Pelobates cultripies

Pelodytes punctatus

Bufo bufo

Bufo calamita

Peixos

Fa poques desenes d'anys que existia una societat de pesca a l'embassament del Foix, hi havia diverses espècies de peixos i hi eren en una certa abundància. Les sequeres de l'embassament provocaven unes morts massives de peixos.

Durant els darrers deu anys l'única espècie de peix que sobrevisqué i en poca quantitat fou la carpa, si bé han succeït diverses mortalitats ocasionades per la contaminació de les aigües.

Pei que fa a la resta del riu en el darrer tram abans de l'embassament en ésser la contaminació més elevada dificulta molt la presència de peixos, motiu suficient pel qual no s'hi han trobat peixos en cap de les visites efectuades en aquests últims deu anys.

L'espècie de peix catalogada i present gairebé tots els anys és la carpa *Ciprinus carpio*. Més recentment i a partir dels desbordaments de l'embassament del Foix, el llit del riu va ser continu fins al mar. El 1988 es varen observar migracions d'anguiles *Anguilla anguilla* fins a l'embassament segons una comunicació personal del Sr. Escribano, enginyer de l'embassament, de manera que les anguiles arribarien a l'embassament d'una forma intermitent i depenent dels períodes plujosos.

Ocells

Els ocells és el grup de vertebrats dels quals trobem més representació, amb un total de 144 espècies catalogades; és un dels punts amb més diversitat ornítica del Penedès. Ens permet, sense bellugar-nos gaire, observar espècies de gairebé tots els diferents biòtops del Penedès.

L'escassetat de zones humides a les nostres comarques i la destrucció recent de tots els aiguamolls costaners del Penedès provoquen que la zona del Parc del Foix sigui un refugi excepcional de moltes espècies d'aus aquàtiques. Encara que l'aigua sigui de mala qualitat, els ocells de pas o hivernants sovint es veuen obligats a fer un descans en aquesta zona.

Aquesta efímera tranquil·litat potser és trencada per caçadors, ramats... Així que vetllar per la tranquil·litat d'aquestes aus no tan sols

afavoreix que les espècies nidificants desenvolupin bé les seves cries, sinó que es converteix en una zona de descans d'aus de pas hivernants d'altres regions europees.

Però no són únicament les aus aquàtiques les que tenen un gran interès pera la protecció del parc del Foix, ja que la morfologia abrupta de l'entorn permet allotjar espècies antropòfuges com diverses aus rapinyaires boscanes en les espesses pinedes de les obagues. Són també d'interès ocells típics de les màquies com els tallarols i espècies de roquissars com la merla blava. A més hi trobem representades espècies típiques dels conreus de secà i de l'estepa cerealista com el cruixidell i els alaudits (*Alaudidae*).

Són especialment abundants les espècies insectívores ja que l'embassament i la humitat del seu entorn comporten una gran proliferació d'insectes, especialment a l'estiu, estació en la qual hi són presents en escreix les orenetes (*Hirudinidae*), les cuaretes (*Motacillidae*), els tallarols (*Sylvidae*), les mallerengues (*Paridae*)...

En la llista d'ocells que us presentem fem referència a la seva fenologia, és a dir, als trets més significatius de l'època de l'any en que es poden observar i la seva nidificació. Aquesta exhaustiva llista s'ha pogut realitzar gràcies a les col·laboracions desinteressades del Sr. Pere Mestre i Raventós i d'en Xavier Bayer.

Podicipediformes

Cabusset (*Tachybaptus ruficollis*), tot l'any, nia

Cabussó coll-negre (*Podiceps nigricollis*), pas

Ciconiformes

Bernat pescaire (*Ardea cinerea*), pas

Agró roig (*Ardea purpurea*), pas

Martinet menut (*Ixobrychus minutus*) pas

Cigonya (*Ciconia ciconia*), pas

Martinet blanc (*Egretta garzetta*) pas

Martinet de nit (*Nycticorax nycticorax*) pas

Anseriformes

Ànec coll-verd (*Anas platyrinchos*), nia

Ànec cuallarg (*Anas acuta*), pas

Ànec cullerot (*Anas clypeata*), pas

Ànec xiulador (*Anas penelope*), pas
 Morell d'ulls grocs (*Bucephala clangula*), pas, rar
 Ànec cap-roig (*Aythya ferina*), pas
 Morell de piomall (*Aythya fuligula*), pas
 Bec de serra mitja (*Mergus serrator*), pas
 Xarresclet (*Anas querquedula*), pas

Accipitriformes

Arpella vulgar (*Circus aeruginosus*), pas
 Esparver cendrós (*Circus pygargus*), pas
 Esparver d'estany (*Circus cyaneus*), pas
 Àguila cuabarrada (*Hieraetus fasciatus*), zona de caça
 Aligot (*Buteo buteo*), nia
 Esparver vulgar (*Accipiter nisus*), rar
 Milà negre (*Milvus migrans*) pas
 Aligot vesper (*Pernis apivorus*) pas

PANDIONIDAE

Àguila pescadora (*Pandion haliaetus*) pas, rar

Falconiformes

Xoriguer gros (*Falco tinnunculus*), nia
 Falcó mostatxut (*Falco subbuteo*), probablement nia
 Falcó pelegrí (*Falco peregrinus*), rar

Galliformes

Perdiu roja (*Alectoris rufa*), poc freqüent
 Guatlla (*Coturnix coturnix*), poc freqüent

Gruiformes

Fotja vulgar (*Fulica atra*) hivernant, nia
 Polla d'aigua (*Gallinula chloropus*), tot l'any, nia
 Guatlla maresa (*Crex crex*), pas
 Picardona (*Porzana pusilla*), rar
 Rascló (*Rallus acuaticus*), rar

Charadriiformes

Cames-llargues (*Himantopus himantopus*), pas, intent de nidificació
 Xivitona vulgar (*Actitis hypoleucos*), pas
 Xivita (*Tringa ochropus*), pas
 Gamba roja vulgar (*Tringa totanus*), pas

Gamba verda (*Tringa nebularia*), pas
Gamba roja pintada (*Tringa erytropus*), pas
Corriol petit (*Charadrius dubius*), nia
Corriol gros (*Charadrius hiaticula*), pas
Terraitona (*Calidris minutus*), pas
Fumarell negre (*Chlidonias nigra*), pas
Becadell comú (*Gallinago gallinago*), hivernant
Gavina vulgar (*Larus ridibundus*), hivernant esporàdic
Daurada grossa (*Pluvialis apricaria*), pas
Becada (*Scxolopax rusticola*), hivernant
Fredeluga (*Vanellus vanellus*), pas
Becadell sord (*Lymnocyptes minima*), rar

Columbiformes

Tórtora (*Streptopelia turtur*), nia
Tudó (*Columba palumbus*), poc freqüent
Xixella (*Columba oenas*), poc freqüent

Cuculiformes

Cucut (*Cuculus canorus*), estival
Cucut reial (*Clamator glandarius*), estival

Estrigiformes

Mussol (*Athene noctua*), tot l'any, nia
Xot (*Otus scops*), estival, nia
Òliba (*Tyto alba*), nia
Duc (*Bubo bubo*)

Caprimulgiformes

Siboc (*Caprimulgus ruficollis*), estival

Apodiformes

Falziot (*Apus apus*), nia
Ballester (*Apus melba*), pas

Coraciiformes

Abellerol (*Merops apiaster*), nia
Blauet (*Alcedo atthis*), niava 1970-80, darrerament se l'ha tornat a veure
Puput (*Upupa epops*), tot l'any, nia

Piciformes

Colltort (*Jynx torquilla*), estival

Picot verd (*Picus viridis*), tot l'any, nia

Passeriformes

ALAUDIDAE

Alosa (*Alauda arvensis*), hivernant

Cogullada vulgar (*Galerida cristata*), nia

Cotoliu (*Lullula arborea*), migrant, hivernant i probablement nia

HIRUNDINIDAE

Oreneta cuablanca (*Delichon urbica*), nia

Oreneta vulgar (*Hirundo rustica*), nia

Oreneta cua-rogenca (*Hirundo daurica*), pas, rar

Roquerol (*Ptyonoprogne rupestris*), migrant, nia

Oreneta de ribera (*Riparia riparia*), pas

MOTACILLIDAE

Titella (*Anthus pratensis*), hivernant

Piula dels arbres (*Anthus trivialis*), rar

Cuareta blanca (*Motacilla alba*), tot l'any, nia

Cuareta torrentera (*Motacilla cinerea*), hivernant

Cuareta groga (*Motacilla flava*), pas, rar

TROGLODYTIDAE

Cargolet (*Troglodytes troglodytes*) tot l'any, nia

PRUNELLIDAE

Pardal de bardissa (*Prunella modularis*), hivernant

SYLVIIDAE

Tallarol de casquet (*Sylvia atricapilla*), tot l'any, nia

Tallarol capnegre (*Sylvia melanocephala*), tot l'any

Tallareta cuallarga (*Sylvia undata*), tot l'any, nia

Tallareta vulgar (*Sylvia communis*), pas

Tallarol emmascarat (*Sylvia hortensis*), nia

Tallarol gros (*Sylvia borin*), pas

Tallarol de garriga (*Sylvia cantillans*), pas

Balquer (*Acrocephalus arundinaceus*), nia?, estival

Boscarla dels joncs (*Acrocephalus schoenobaenus*), pas, rar

Boscarla de canyar (*Acrocephalus scirpaceus*), pas? rar

Bosqueta pàl·lida (*Hippolais pallida*) rar
Bosqueta (*Hippolais polyglotta*), estival
Trist (*Cisticola juncidis*), tot l'any, nia
Mosquiter groc petit (*Phylloscopus collybita*), hivernant
Mosquiter pàl·lid (*Phylloscopus bonelli*) pas
Mosquiter groc gros (*Phylloscopus trochilus*) pas
Bruel (*Regulus ignicapillus*) hivernant
Reietó (*Regulus regulus*), hivernant
Rossinyol bastard (*Cettia cetti*), tot l'any, nia

MUSCICAPIDAE

Papamosques gris (*Muscicapa striata*), migrant
Mastegatats (*Ficedula hypoleuca*), pas

TURDIDAE

Merla roquera (*Monticola saxatilis*)
Merla blava (*Monticola solitarius*), nia
Cotxa fumada (*Phoenicurus ochrurus*), hivernant, pas
Cotxa cua-roja (*Phoenicurus phoenicurus*), pas
Bitxac comú (*Saxicola torquata*), nia
Bitxac rorenc (*Saxicola rubetra*), pas
Pit-roig (*Erithacus rubecula*), principalment hivernant
Rossinyol (*Luscinia megarhynchos*), nia
Merla (*Turdus merula*), nia
Tord comú (*Turdus philomelos*) hivernant
Griva (*Turdus viscivorus*), tot l'any
Tord ala-roig (*Turdus iliacus*), hivernant
Còlit ros (*Oenanthe hispanica*), pas

STURDINAE

Estornell (*Sturnus vulgaris*), nia

ORIOLIDAE

Oriol (*Oriolus oriolus*), nia

LANIIDAE

Capsigrany (*Lanius senator*), migrant, probablement nia
Botxí (*Lanius excubitor*), tot l'any

PARIDAE

Mallerenga emplomallada (*parus cristatus*), nia

Mallerenga carbonera (*Parus major*), tot l'any, nia
Mallerenga cuallarga (*Aegithalos caudatus*), tot l'any, nia
Mallerenga blava (*Parus caeruleus*), nia
Mallerenga petita (*Parus ater*), hivernant rar

CERTHIIDAE

Raspinell comú (*Certhia brachidactyla*), tot l'any, nia

CORVIDAE

Corb (*Corvus corax*), tot l'any, nia
Gaig (*Garrulus gladius*), tot l'any, nia
Garsa (*Pica pica*), tot l'any, nia
Gralla (*Corvus monedula*), escàs, avui desaparegut

FRINGILLIDAE

Lluer (*Carduelis spinus*), hivernant
Verdum (*Carduelis chloris*), tot l'any, nia
Trencapinyes (*Loxia curvirostra*), hivernant esporàdic
Pinsà comú (*Fringilla coelebs*), hivernant
Cadenera (*Carduelis carduelis*), tot l'any, nia
Passerell (*Carduelis cannabina*), migrant i hivernal
Gafarró (*Serinus serinus*), tot l'any, nia

EMBERICIDAE

Cruixidell (*Milaria calandra*), nia
Gratapalles (*Emberiza cirius*), tot l'any, nia
Sit negre (*Emberiza cia*), hivernant
Repicatalons (*Emberiza schoeniclus*), hivernant rar

PASSERIDAE

Pardal (*Passer domesticus*), tot l'any, nia
Pardal xarrec (*Passer montanus*), nia
Pardal roquer (*Petronia petronia*), pas, rar

Mamífers

El darrer grup de vertebrats estudiats són els mamífer, amb un total de vint-i-dues espècies catalogades.

Llevat de la rata d'aigua, no s'hi troba cap més mamífer lligat íntimament a l'aigua. La majoria de mamífers trobats són espècies típiques de les pinedes de pi blanc o bé de conreus.

Peraquest motiu, a la zona del parc del Foix no es protegeix cap espècie de mamífer en regressió, i així es millorara el seu desenvolupament en un entorn amb menys pressions.

L'estudi més profund dels quiròpters molt probablement ens augmentaria el nombre d'espècies catalogades ja que hi ha força roquissars i cases enrunades a la zona. La humitat de l'entorn afavoreix el seu desenvolupament que a la vegada els proporciona una gran abundància d'insectes.

Insectívora

SORICIDAE

Mussaranya nana (*Suncus struscus*)

Mussaranya vulgar (*Crocidura russula*)

ERINACEIDAE

Eriçó clar (*Erinaceus algirus*)

Quiroptera

RHINOLOPHIDAE

Rat-penat gran de ferradura (*Rhinolopus ferrum-equinum*)

Rat-penat petit de ferradura (*Rhinolopus hipposideros*)

VESPERTILIONIDAE

Rata-pinyada pispitrella (*Pispitrellus pispitrellus*)

Lagomorfa

LEPORIDAE

Conill de bosc (*Oryctolagus cuniculus*)

Rosegadors

SCIURIDAE

Esquirol (*Sciurus vulgaris*)

GLIRIDAE

Rata cellarda (*Eliomys quercinus*)

MURIDAE

- Ratolí de bosc (*Apodemus sylvaticus*)
- Rata negra (*Rattus rattus*)
- Rata comuna (*Rattus norvegicus*)
- Ratolí domèstic (*Mus musculus*)
- Ratolí mediterrani (*Mus spretus*)
- Rata d'aigua (*Arvicola sapidus*)
- Taipó comú (*Microtus duodecimcostatus*)

Carnívora

CANIDAE

- Guineu (*Vulpes vulpes*)

MUSTELIDAE

- Mustela (*Mustela nivalis*)
- Fagina (*Martes foina*)
- Toixó (*Meles meles*)

VIVERRIDAE

- Geneta (*Genetta genetta*)

Artiodaactyla

Suidae

- Porc senglar (*Sus scrofa*)

Per tal de poder ampliar el nostre fons de dades han estat d'elevat interès les aportacions de: Pere Mestre i Raventós, Xavier Bayer i Gonzales —ornitologia—, Jordi Ruiz i Jordi Daudé —mamífers—, Miquel Àngel Carretero i l'equip redactor de l'Atlas Herpetològic de Catalunya 1991 —rèptils i amfibis—, Sr. Escribano i Sr. Jordi, enginyer i tècnic de l'embassament del Foix.

BIBLIOGRAFIA

- CAROL, A.; SAMARRA, F.J., BALCELLS, E.: *Revisión faunística de los murciélagos del Pirineo Oriental y Catalunya*. Consejo Superior de Investigaciones científicas. Monografías del Instituto de Estudios Pirenaicos nº 112, Jaca 1983, 118 pp.
- GOSÁLBEZ, J.: *Insectívors i rosegadors de Catalunya*. Ketres Editora S.A., Barcelona 1987, 241 pp.

PAISATGE

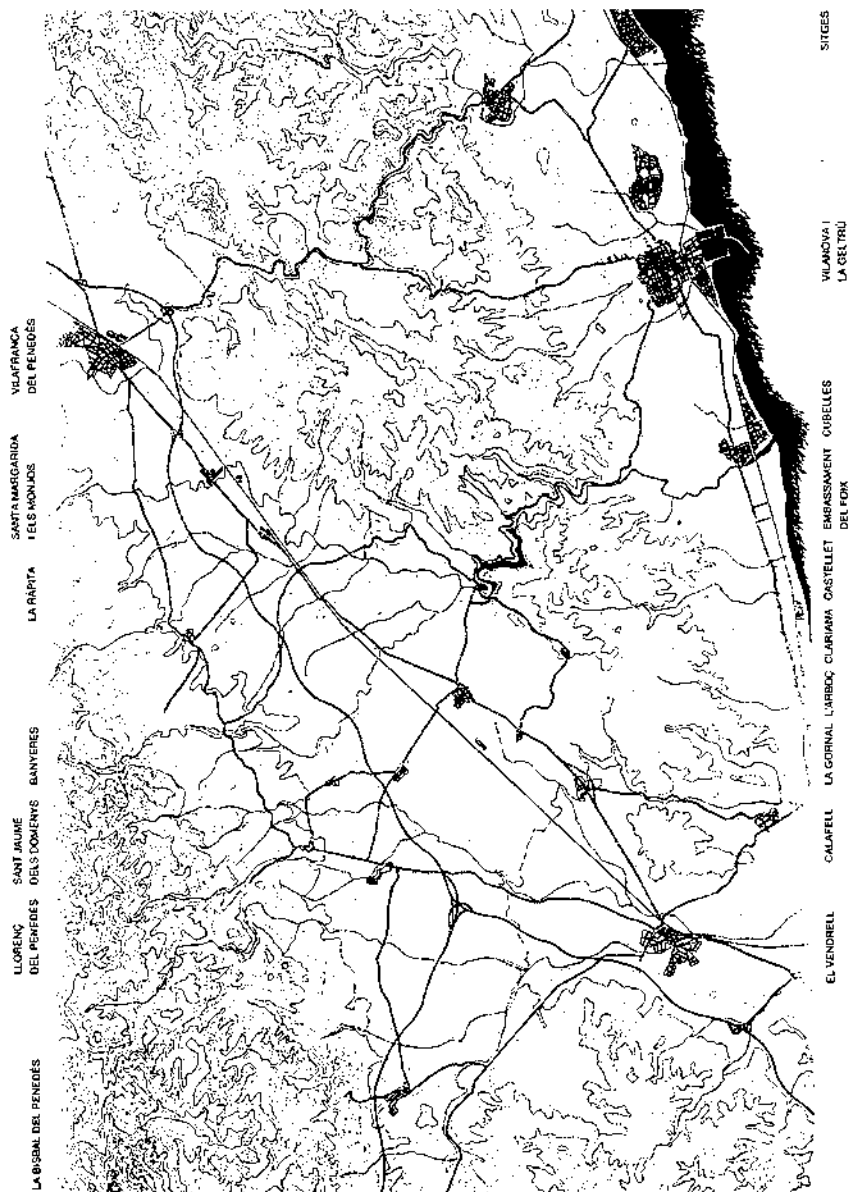
Morfologia del territori

Una de les característiques fonamentals en la forma del territori radica en la variació de l'alçada punt a punt, que va provocant els diferents desnivells, així com en funció de la brusquedat d'aquests canvis d'alçades, el pendent del territori serà superior o inferior. De la mateixa manera la distribució de la variabilitat de l'alçada generarà la forma del relleu i per tant l'orografia, on les parts fondes seran les valls i les parts més elevades els turons, la seqüència dels quals determinaran les carenes.

La lectura estricta de la hipsometria, com a extracció selectiva del suport topogràfic, ja dona una imatge bastant simptomàtica del relleu. Queda molt clar com la vall del Foix, talment una cunya que s'obre pas transversalment entre el massís, no és en absolut simètrica en el tram ocupat per l'Embassament, com tampoc no ho era en l'ocupació de la vegetació, determinada en aquell cas per l'orientació solar. Al vessant sud-oest de l'Embassament, la carena separada uns 800 m del llit del riu, és més o menys constant i paral·lela al que seria el mateix riu, i amb una distància relativament curta s'arriba a la carena, amb unes alçades al voltant dels 250 m respecte al mar i uns 150 m respecte a la làmina de l'aigua, provocant pendents força importants. Per l'altre costat en canvi la continuïtat de la conca queda trencada per prolongacions transversals, talment dits que s'estenen com si fossin petites valls transversals a la del mateix Embassament, de la mateixa manera que el morro on es col·loca el nucli de Castellet; per la qual cosa l'assoliment de cotes altes, fins els 300 m es fa amb pendents menys bruscs que l'altra vessant, encara que a més distància, però amb cotes més altes ja que no podem oblidar que el massís descendeix en el sentit nord-est sud-oest.

La distribució formal del relleu també pot apreciar-se amb molta claredat quan es fa la lectura de la hidrografia superficial, on bàsicament es tracta de detectar carenes i valls, com si fossin dues estructures que se superposen per negatiu l'una de l'altra. La carena a un costat és efectivament paral·lela al riu, i en canvi a l'altre costat només trobem carenes perpendiculars al riu.

Així també són fonamentals els pendents del territori, com podem apreciar en seccionar el terreny transversalment a l'Embassament, que

El parc i la comarca.

poden moure's entre el 50 i el 100%. Efectivament aquestes seccions evidencien la relativa brusquedat al vessant sud-oest, i una relativa suavitat al vessant nord-est. També podem apreciar una certa regularitat en les seccions del vessant sud-oest, així com una ascensió fins al nivell de carena i la conseqüent davallada; mentre que al vessant nord-est podem veure una certa variabilitat de les seccions, provocada pels entrants i sortints així com una progressió ascendent, fins a arribar a les parts més altes del massís.

Fisonomia del territori

L'anàlisi de la forma del paisatge des del punt de vista visual posa en èmfasi la importància dels dos aspectes fonamentals: el suport del relleu en abstracte i la pell que cobreix aquest suport.

Una primera anàlisi de les conques visuals a partir estrictament del suport topogràfic, i des d'una sèrie de punts prèviament escollits, ens determina la importància de les carenes i les valls com a límits visuals del paisatge. Efectivament les fugues visuals són més importants quan ens referim al vessant nord-est, evidentment provocades per l'orografia de carenes i valls transversals a l'Embassament, mentre que a l'altre vessant el límit visual el constitueix la carena. La làmina de l'aigua és sempre present, encara que mai en la seva totalitat donat per la forma sinuosa de la conca, i per tant la superposició de plans visuals corresponents a les carenes que arranquen del llit de l'aigua.

Des de la imatge real del territori, a partir del suport fotogràfic, podem descobrir com aquesta pell que el recobreix pot ésser determinant en la lectura final del paisatge, donada la importància de la vegetació i dels elements construïts. Efectivament són els elements de recobriment els que van conformant la imatge definitiva del paisatge, al mateix temps que no ho fan d'una manera homogènia sinó tot al contrari introduint simultàniament punts de màxima tensió i zones de màxima discreció. El continu del paisatge no depèn de la seva serialització o repetició, sinó de la capacitat de sobtar, pels contrastes entre formacions vegetals o geomorfològiques, per l'aparició d'elements singulars construïts o naturals, i per la forma que en cada situació adquireix el paisatge.

Vista aèria de l'embassament del Foix.

D'aquesta manera és clar que per identificar el paisatge tractarem de localitzar per una banda aquelles singularitats pròpies del nostre territori concret, i per altra les formacions vegetals dominants que no sent exclusives li són pròpies.

L'element clau d'identificació singular del nostre paisatge és l'Embassament, la gran làmina de l'aigua, que és present en la major part de les visions; la presa com a element construït no deixa de ser un element molt significatiu, no tan sols per ser el retenidor de l'aigua sinó també per la seva qualitat i capacitat d'inserció paisatgística. Dintre dels elements construïts definidors el poble ocupa un lloc privilegiat, per la seva posició significativa, en ocupar el final d'una carena, un llom, que el fa visible i li dóna visibilitat a banda i banda; coronat pel castell i l'església en el sentit ascendent, aquest té una incidència molt important per la dominació del paisatge, la pròpia qualitat de la construcció, i pel valor de fita o referència permanent en tot el paisatge. La masia de cal Baldet ocuparia aquelles posicions distingides, que en una posició intermèdia entre Castellet i la presa, té un control exhaustiu de l'entorn, així com la mateixa construcció, feta per successives agregacions que escampant-se per la topografia, aconsegueixen crear una imatge contundent i amable a la vegada. Els altres elements construïts són restes d'un antic aqüeducte que conduïa aigües a Vilanova, concretament un tros que hi ha molt a prop de Castellet i un altre que passa per sobre la carretera passada la presa aigües avall; murs que devien tenir les seves funcions agrícoles com el que hi ha sota el poble, l'impacte visual del qual és força sorprenent.

Les àrees agrícoles també tenen força incidència. Quan estem a la plana interior, sobretot pel contrast entre vinyes i rieres que en travessar la plana, es converteixen en línies de força, que impliquen recorreguts humits. Un cas força singular és la petita plana que fa com de sòcol quan el poble es lliura amb l'embassament, com si fos una plataforma que sostingués el llom del poble, i que a més no és constituïda per uns cultius uniformes, hi ha vinya i oliveres. També aquestes àrees agrícoles tenen força incidència quan es troben immerses en el bosc, és el cas de les feixes abancalades, així com les petites feixes d'horta pròximes al llit del riu un cop passada la presa, o cap a la font d'Horta.

Les extensions més importants són les de vegetació boscosa o bé arbustiva. Així al vessant sud-oest, on la frondositat és més important, les

situacions més importants sempre són les de vora, quan el bosc toca l'aigua tenint en compte les fluctuacions del nivell de l'aigua, és a dir, el començament de la massa boscosa, com també ocorre al petit itme entre cal Bladet i Castellet; i la línia de carena, quan visualment es produeix el contacte entre els arbres i el cel. També cal fer esment de les situacions en les quals dintre el mateix bosc es produeixen, sobretot a les fondalades, processos de regeneració a base d'alzina, i evidentment això produeix els corresponents contrastos visuals. El vessant nord-est és el que ha estat més castigat pels incendis, però la seva condició arbustiva també el fa més resistent a l'impacte visual.

Una lectura del paisatge visual: valors i contravalors

No n'hi ha prou a fer una descripció selectiva del paisatge, determinant-ne els seus trets definidors i substancials, cal fer-ne una lectura tendenciosa triant el bo del dolent, dient què està bé i què cal corregir. I és sota aquests paràmetres que hem intentat reunir sota un mateix prisma totes aquelles situacions que, aparentment molt discordants, permetien fer una valoració positiva o negativa del paisatge tal i com es troba en aquests moments.

Hem fet una primera aproximació buscant tots aquells elements que suposàvem d'una **qualitat visual adquirida** per les seves condicions tan pròpies de l'element o conjunt com de posició. Així apareixen tan des del perfil del poble com els penya-segats o determinades boscoses. Al mateix temps, però, en aquelles situacions en les quals l'impacte visual és més important, i la seva condició d'exposició o fragilitat de l'element fan molt perillosa una intervenció sobre ell, hem determinat el que anomenem situacions de **fragilitat visual adquirida**. Tal és la situació del castell, els fronts de bosc, les carenes més frondoses...

Quan l'interès visual consisteix en un front molt clar i determinat hem creat els anomenats **fronts d'interès visual**, com el contorn de poble. També quan els elements d'impacte visual tenen un grau elevat de fragilitat els hem distingit com a **elements construïts determinants**.

A l'hora d'analitzar els recorreguts paisatgístics, ens hem trobat que aquests no sempre tenen el mateix comportament. Els **recorreguts**

Els usos del sòl.

L'embassament i cal Bladet.

d'interès visual serien aquells que, més o menys existents, mostren una alta capacitat visual del paisatge, és a dir que des d'ells és té una important visió del paisatge en qüestió, tal com ocorre amb el recorregut vora la carretera. Mentre que quan aquest mostra un interès particular, o bé per la seva amplitud visual o per l'interès singular del que es veu, parlarem de **recorreguts d'interès visual privilegiats**. Ara bé, també ens trobem molts casos en els quals l'important no és la visió que es té des del propi recorregut, sinó del propi recorregut en si mateix, generalment són casos en els quals la visió és escassa i l'interès rau en la massa frondosa que envolta el camí, seran els **recorreguts de qualitat paisatgística intrínseca**.

També ens interessava emfatitzar aquelles situacions en les quals l'interès visual no està tant en l'element en si, que probablement també el tingui, sinó en el contrast entre un element i l'altre. Ens referim a

L'embassment i Castellet.

---

aquelles situacions en les quals es produeixen contactes de formacions d'origen diferent. És el cas de les rieres que travessen el paisatge agrícola, i en les quals, per tant, es produeix un fort contrast entre la vinya i la vegetació tupida i humida dels arbres i arbusts de riera. O bé els contactes conreu amb el bosc... Estarem parlant del **zones de contacte paisatgístic**.

I finalment sota el nom d'**àrees distorsionades** apleguem totes aquelles situacions que creiem són objecte de correcció, que sobretot han estat objecte de mala intervenció de l'home, ens referim sobretot al tema de les urbanitzacions il·legals, i, per tant, tant les poques construccions existents com l'obertura indiscriminada de camins. No incluíem, però, aquí, les àrees cremades perquè entenem que es tracta d'una situació accidental i transitòria, fins que la mateixa vegetació hagi entrat en el procés de regeneració, la qual cosa no vol dir que calgui, si fos necessari, entrar en un procés de correcció, o bé d'intervenció.